

*De plaatselijke
pastoorsrapporteringen
over de
eerste wereldoorlog*

PASTOOR	NAAM	GEBOORTE	OVERLIJDEN
Imde 1898-1918	LAMOT Petrus Maria Prudens	16.02.1856 Niel	05.02.1921 Boom
Imde 1919-1945	DE WEERDT Petrus Julianus	25.09.1867 Reet	04.01.1945 Imde
Meise 1880-1920	VAN DAELEM Karel Hendrik	25.01.1836 Wemmel	22.12.1920 Meise
Meuzegem 1876-1915	SCHUERMANS Karel Louis	10.02.1838 Hingene	08.10.1915 Meuzegem
Meuzegem 1915-1926	DE BISSCHOP Karel	19.02.1865 Kobbegem	27.08.1926 Kobbegem
Oppem 1914-1945	CHASSEUR Hubertus Hieronymus Jan Baptist	02.08.1865 Grimbergen	19.08.1947 Grimbergen (<i>abdij</i>)
Rode 1883-1917	MEERT Martinus (<i>Daniël</i>)	04.05.1840 Hekelgem	02.02.1917 Rode
Rode 1917-1948	KILSDON(C)K Willebrordus Gerardus	26.05.1875 Dinther (<i>NL</i>)	10.10.1949 Grimbergen (<i>abdij</i>)
Rossem 1907-1919	VAN OPSTAL Ludovicus	31.01.1857 Herselt	12.10.1919 Rossem
Westrode 1898-1927	VAN TILBORGH François	11.10.1864 Essen	27.05.1933 Nijlen
Wolvertem 1908-1924	FINOULST Henri Joseph	14.02.1861 Antwerpen	26.11.1924 Wolvertem
dekenaat 1912-1926	HEREMANS Marinus	21.08.1866 Gooik	10.02.1926 Londerzeel

Is erfgoed ook iets dat jij belangrijk en waardevol acht? Wil je ons een steuntje in de rug geven?

Wel, kom dan ook als lid bij onze kring en help ons de waardevolle zaken van gisteren door te geven aan allen die na ons komen...

Hoe?

GEWOON LID: stort € 20 op rekening BE80.7380.4197.7477 met vermelding van jouw email of jouw postadres of nog beter:

STEUNEND LID: stort € 40 op rekening BE80.7380.4197.7477 met vermelding van jouw email of jouw postadres.

En samen zorgen we dat ons gezamenlijk verleden niet vergeten zal worden.

DE PLAATSELIJKE PASTOORSRAPPORTERINGEN OVER WO1

Eric Van Baelen

Dit is een bronnenpublicatie. De beschikbare stukken van alle parochies van de huidige fusiegemeente Meise werden alfabetisch en chronologisch in een letterlijke transcriptie * op een rijtje gezet.

Hier verder kan men dus niet één coherent verhaal vinden, maar wel wat de twaalf betrokken pastoors ** uit de acht parochies en uit die periode elk apart de moeite vonden om in dit verband aan hun kerkelijke hiërarchie te melden. Om het geheel wat te situeren wordt het ingeleid met een summere beschrijving van het kader waarin deze rapporten tot stand zijn gekomen.

De eerste wereldoorlog kwam niet alleen als een materiële, maar zeker ook als een mentale schok voor de meeste Belgen.

In tegenstelling tot de buurlanden hadden families hier al meer dan drie generaties lang geen oorlog meer gekend ¹ en bovendien was er ook een groot vertrouwen in het formele concept van de Belgische neutraliteit.

Maar op 1 augustus 1914 werden de mannen terug naar de kazernes geroepen en drie dagen later hoorde men dat er effectief Duitse troepen binnengevallen waren. Alle breed verkondigde 19de-eeuwse ideeën van vrede en rationele vooruitgang bleken toch maar heel broos te zijn.

Die maand stierf ook hier de Belle Epoque.

Wat er dan volgde waren maanden met een bewegingsoorlog die veel ellende veroorzaakte, ook in deze streek. En dan de bezetting zelf nog.

De informatiekanalen waren toen veel beperkter dan nu en wat de zaken verergerde was dat de normale gezagsstructuren blijkbaar ook in heel snel tempo verbrokkelden: koning en regering waren al verhuisd, de militairen zaten ten velde, parlementairen en een goed deel van de hogere ambtenaren bij de overheid en gerecht waren op de vlucht, andere gezagsdragers waren ook vaak op de dool, idem voor industriëlen en andere gezagsfiguren. Ook de rijkswacht en de politie waren lokaal sterk in aantal gedaald, want vaak ook onder de wapens geroepen.

Wat bleef er dan in die verwarde tijden over van de gekende handhavers van de maatschappij die men gewoon was?

Vaak alleen nog de meer plaatselijke notabelen: (sommige) burgemeesters en schepenen, gemeentepersoneel, veldwachters, onderwijzers, vrederechters, notarissen en geneesheren, plaatselijke ondernemers,... en ook de pastoors, die toen als spilfiguren in de leefgemeenschap een veel zwaardere impact op hun omgeving hadden dan men zich nu nog kan voorstellen.

De rooms-katholieke kerk was inderdaad één van de weinige organisaties die haar werking structureel relatief ongeschonden (onder meer op het erg belangrijke vlak van communicatiemiddelen) van de top tot de basis kon handhaven. En op dat ogenblik stond daar aan het hoofd een man die bepaald geen muurbloempje was: kardinaal Désiré Félicien François Joseph Mercier (*Eigenbrakel 21.11.1851 - Brussel 23.01.1926*), aartsbisschop van Mechelen-Brussel.

Toen de toestand zich eind 1914 – begin 1915 begon te stabiliseren en de bezettende militairen op het grootste deel van het Belgisch grondgebied een nieuw regime poogden te installeren, rees bij de bevolking natuurlijk eerst de vraag hoe ze gewoonweg konden overleven en vervolgens wat hun houding kon en/of hoorde te zijn tegenover die nieuwe en vreemde Duitse gezagsdragers.

---

* Vandaar ook dat ze in de oorspronkelijke taal gepubliceerd worden, al was het maar om de spijtige uitschuivers te vermijden die in het verleden jammer genoeg al te vaak bij voluntaristische vertalingen van dit soort stukken te lezen waren.

** Hun individuele gegevens staan in het rooster op blz. 2 van dit tijdschrift.

¹ Bij m'n overgrootvader in de hoeve Haeck in Meise moesten er tijdens WO1 ook enkele Duitse militairen gelogeerd worden en in de familie is het verhaal van één

van hen doorgegeven. Die man vertelde dat men het bij hen in Pruisen "*ganz normal*" vond dat men om de zoveel jaar in uniform moest gaan vechten: z'n overgrootvader had in 1814 tegen Napoleon gevochten, z'n grootvader in 1848 in de oorlog om Schleswig-Holstein, z'n vader in de Pruisisch-Franse oorlog van 1870 en nu zat hij zelf hier. Hij besloot met "*jeder Generation sein Krieg*". Geen idee of hij ook een zoon had, maar indien wel kan men veronderstellen...

Met andere woorden: in welke richting wees het “moreel kompas” in deze nieuwe tijden?

En dan hoort men van en over de resterende “eigen” gezagsfiguren dat er naast actief, ook zoiets als verdoken en/of passief verzet bestaat. Het vaak erg brutale optreden van de bezettende troepen was trouwens zelf ook van aard om spontane attitudes in die richting uit te lokken.

Van kerkelijke zijde was er vooral de figuur van kardinaal Mercier² die, niet altijd gevolgd door de rest van de bisschoppen, z'n hakken in het zand zette. Van burgerlijke zijde was er bijvoorbeeld het dwarsliggende optreden van Aldophe Max (*Brussel 30.12.1869 - Brussel 06.11.1939*), de nationaal gekende en populaire burgemeester van de hoofdstad.

Beide groeiden door de eerste wereldoorlog uit tot nationale symboolfiguren. De eerste werd door de Duitse overheid knarsetandend gedoogd, de tweede werd al op 26.09.1914 gearresteerd en bleef tot na de oorlog in Duitsland gevangen.

Vanuit de katholieke attitudes van indertijd was het niet verwonderlijk dat men zou pogen z'n bestaande impact te vergroten via de menselijk redelijk intact gebleven structuren en de op dat ogenblik nog zwaarwegende invloed op de maatschappij.

En dat is precies wat Mercier ook systematisch ging doen, ongetwijfeld vanuit een diepvoelend

² Over de figuur van Mercier zijn vele meters boekenplanken gevuld, variërend van halve hagiografieën tot erg vijandige pamfletten en daartussen natuurlijk ook de historische werken.

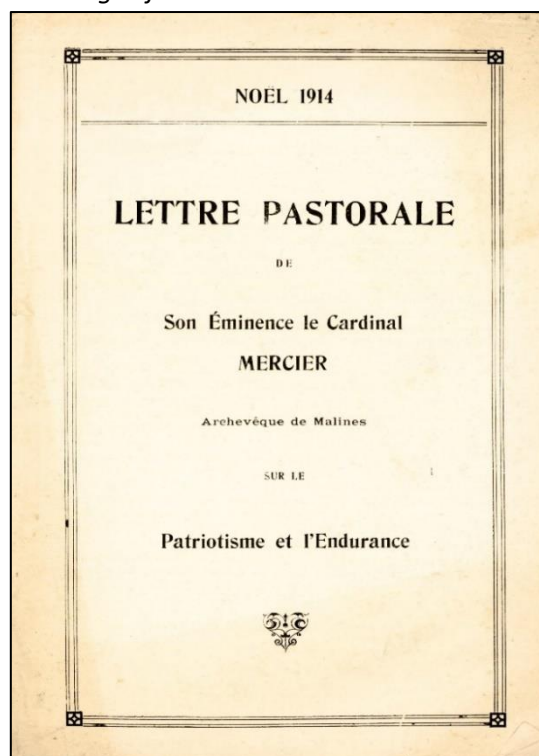
Eén van de betere, vlot geschreven en toegankelijke overzichtswerken over zijn optreden en belevenissen is ongetwijfeld dat van Jan De Volder: *“Kardinaal verzet. Mercier, de Kerk en de oorlog van 14-18”*, 272 blz., Lannoo, 2014.

³ De conservatieve en autoritaire visie van Mercier op de taal en cultuur van de meerderheid van z'n volgelingen

Belgicistisch en erg francofiel³ patriottisme, maar tevens met de duidelijke achterliggende gedachte om de kans te grijpen om op moreel vlak tegelijkertijd het “openliggende veld te bezetten”. Op korte termijn was het meest zichtbare in dit verband het gebruik maken van de mogelijkheid om onder meer herderlijke brieven te verspreiden, waarin op soms weinig omfloerste wijze tussen de regels te lezen was (zonder evenwel ooit op te roepen tot actief verzet) dat het zich slaafs onderwerpen en meewerken aan de nieuwe Duitse overheid en z'n regels, niet de goede houding was.

En dat kwam al erg snel vanaf het begin van de bezetting tot uiting: de eerste kerst na de Duitse inval kregen alle parochies een herderlijke brief toegestuurd met de wens die op de kansels voor te lezen. En tegelijk werd die inhoud via brochures onder de bevolking breed verspreid.

Het was de onmiddellijk berucht geworden tekst met als titel *“sur le Patriotisme et l'Endurance”*, in het Nederlands: *“over de vaderlandsliefde en standvastige lijdzaamheid”*.

in de Belgische staat is op z'n zachtst gezegd neerbuigend te noemen, vaak op het publiekelijke misprijzen af. Dit stootte niet alleen een groeiend deel van de zich sterk ontwikkelende Vlaamse beweging tegen de borst, maar veroorzaakte ook een (al dan niet openlijke) reactie bij een behoorlijke groep van de lagere clerus in Vlaanderen. Zijn hautaine meningen en uitlatingen op dit punt kleurden in ieder geval voor altijd zijn reputatie en wekten over het hele spectrum erg controversiële (en vaak extreme) appreciaties pro en contra op.

Dit was al voldoende om de Duitse overheid snel en letterlijk manu militari te laten ingrijpen en pogingen in het werk te stellen om die drukwerken overal ten lande in beslag te laten nemen.

Er kwamen voor Mercier uit alle hoeken van het binnen- en buitenland steunbetuigingen, tot een publieke brief van de paus toe. De inhoud werd in heel wat landen vertaald en lokaal herdrukt.

Vier maanden na de Duitse inval was de toon voor de rest van de oorlog gezet en de reputaties begonnen te groeien.

En het zou niet bij die ene herderlijke brief blijven: er volgen er nog heel wat en men kan ze vandaag nog makkelijk terugvinden in de bundelingen die na de oorlog gepubliceerd werden.

Maar, minder publiek, werd er ook op langere termijn in het aartsbisschoppelijk paleis in Mechelen gedacht.

En dan komen we bij de pastoorsrapporteringen waarvan de plaatselijke teksten hierna dus volgen.

Zoals gesteld, de immateriële kerkelijke structuren waren vrij ongeschonden uit het gewoel van de inval gekomen en daar werd dus gebruik van gemaakt om zich zo goed mogelijk te informeren over wat er in het land gaande was.⁴

En, zoals men ook in hetgeen volgt kan merken, waren er eigenlijk drie grote “golven” van algemene bevragingen: een eerste enkele maanden na de inval, op een ogenblik dat de bewegingsoorlog in het binnenland naar een stellingenoorlog in de Westhoek evolueerde, een tweede begin 1918 en tenslotte een laatste snel na het einde van de bezetting.

Bij alle drie blijken er specifieke achterliggende redenen te bestaan om net op die ogenblikken vanuit het aartsbisdom al hun plaatselijke vertegenwoordigers naar de schrijftafel te roepen.

De **eerste bevraging** richtte zich voornamelijk op wat er zich tijdens de intocht van de Duitse troepen had afgespeeld.

Met vooral vragen naar het menselijk en materieel leed dat men ondervonden had.

⁴ Dé specialist ter zake is ongetwijfeld Gerrit Vanden Bosch, de kritische historicus en archivaris van het aartsbisdom Brussel-Mechelen. Naast vele andere teksten van zijn hand in dit verband, is er bijvoorbeeld een algemene inleiding (met referenties) te lezen in zijn artikel “*Parochieverslagen over de eerste wereldoorlog – een goudader voor de lokale geschiedschrijving*”, in: Heemkunde Vlaanderen – Bladwijzer nr. 10, maart 2014,

Bij besprekingen kon dit immers een voordeel opleveren mocht men achteraf ooit rond de tafel gaan zitten en was men dan ook goed geïnformeerd om zijn eigen standpunten kracht te kunnen bijzetten. Specifieke vragen naar beschadigingen of verlies van kerkelijke goederen moesten ook helpen om eventuele schadevergoedingen te kunnen voorbereiden.

De **tweede bevraging** in 1918 schijnt getriggerd te zijn door de vrees dat de Duitse bezetter de klokken in beslag zou nemen, zoals ze in hun eigen land al inzamelingen van metalen voor omsmelting in de oorlogsindustrie hadden opgestart.

Er werden precieze beschrijvingen gevraagd van wat de parochies op dat vlak bezaten.

De **derde en laatste bevraging** was de meest algemene: de oorlog was dan net voorbij en nu wou men via een uitgebreide vragenlijst een globaal overzicht van de voorbije jaren proberen te krijgen.

En ook dat laatste was niet puur uit intellectuele interesse.

Mercier plande immers een prestigieus gedenk- en verzamelwerk onder de titel “*Histoire de l’Eglise belge pendant la Grande Guerre 1914-1918*” uit te geven om de stichtende en leidende rol van de kerk in die periode in de verf te zetten en zo een stevige basis te creëren om z’n morele en politieke prestige en invloed bij de bevolking en de Belgische overheid te vergroten.

Er werd een speciale interdiocesane commissie opgericht met officieel een driedelig doel: getuigenis én herinnering én propaganda.

Of, zoals ze het zelf in hun verslagen verwoord hebben: “*cette histoire montrera l’action de l’Eglise belge pendant la guerre et gardera le souvenir de son action salutaire dans le monde. Elle excitera ainsi les générations futures à l’amour de la patrie et de l’Eglise.*”

Weinig algemeen animo in de hogere kerkelijke hiërarchie, allerlei praktische problemen en het overlijden van de commissievoorzitter maakten dat het project na 1922 een stille dood stierf: het boek is er nooit gekomen...

blz. 17-25. Diepgravender en meer specifiek op verslagen uit deze streken gebaseerd is er zijn bijdrage “*Geloven in oorlogstijd – religieus leven in het aartsbisdom Mechelen tijdens de eerste wereldoorlog*”, in het themanummer “Religie en de Groote Oorlog in de Nederlanden”, in: Trajecta, jrg. 23 – nr. 2, 2014, blz. 336-377 [met achterin dat nummer een uitgebreide bibliografie over het onderwerp in het algemeen].

*“Le Cardinal Mercier protège la Belgique”
katholieke propaganda-affiche uit 1916.
(verz. aartsbisschoppelijk archief Mechelen)*

Maar ondertussen hadden de meeste pastoors, als bevoorrechte getuigen van wat er zich lokaal afgespeeld had, wel gehoor gegeven aan het insturen van hun verslagen naar het aartsbisdom en die papieren vormen natuurlijk een rijke bron voor iedereen die naar die periode in de geschiedenis kijkt. En ze zijn bewaard en werden ondertussen volledig vrijgegeven.

Hierna volgen de betreffende stukken van de acht parochies in de huidige fusiegemeente en het verslag van het overkoepelende dekenaat.

Bij lezing moet men dus steeds voor ogen houden dat deze teksten nooit als pogingen tot objectieve geschiedschrijving bedoeld waren, maar dat ze van bij de start met welbepaalde doelen voor ogen opgevraagd werden.

En dat anderzijds de opstellers ze eerst en vooral als een interne kerkelijke rapportering naar hun eigen oversten toe schreven, vaak ook deels als een verantwoording van henzelf en hun omgeving.

En bij onderlinge vergelijking valt dan ook onmiddellijk de grote verscheidenheid aan enthousiasme en aanpak op, zelfs binnen deze relatief kleine beschouwde gebiedsomschrijving... Sommige pastoors antwoorden in het Nederlands, anderen wensen zich liever in het Frans over deze dorpen uit te drukken.

Sommigen leveren korte (of soms helemaal geen) teksten, anderen hebben ruim de tijd en moeite genomen om hun verhaal op papier te zetten.

Sommigen reageren erg zakelijk en vrij afstandelijk, bij anderen is er een sterk emotionele ondertoon te bemerken.

Sommigen hebben veel oog voor de materiële problemen die zich voorgedaan hebben, anderen minder. En dan is er de soms duidelijke wanverhouding qua belang dat in de beschrijvingen gehecht wordt aan de beschadigingen die enerzijds de kerkelijke goederen ondervonden tegenover anderzijds de materiële vernietigingen bij hun parochianen.

Ook over het gedrag van de inwoners en de morele evaluatie daarvan (waar trouwens in de vragenlijst expliciet naar gevraagd werd) hebben enkelen passages geschreven, anderen pennen er geen letter over neer.

Sommigen hebben een belangrijk deel van hun betoog aan de miserie van hun volgelingen gewijd, anderen gaan ver in de kleine details van hun eigen privé-besognes gedurende die jaren.

En tussen de regels leren we soms meer over de persoonlijkheid van de opstellers dan over wat ze als oorlogsrelaas beschrijven...

Bij sommigen is het ook interessant even de vergelijking te maken hoe ze blijkbaar dezelfde feiten in 1915 en later in 1919 beschreven.

En in sommige gevallen zijn er (*bijvoorbeeld in het relaas over het neerschieten van de Duitse prins in Meise*) feitelijke details te lezen die door andere bronnen in twijfel kunnen worden getrokken.

Maar hoe dan ook blijkt uit deze teksten, zoals ook steeds opnieuw uit de overkoepelende studies die hier over gemaakt werden, dat zowat alle verslagen (en zeker die uit 1919) geschreven zijn “vanuit een anti-Duits en een slachtofferperspectief”.

Spijts de valkuilen bij deze getuigenissen, leveren ze ons in ieder geval nuttige gegevens die elders vaak niet te vinden zijn of die ondertussen verloren gingen, en ook aanvullende informatie waar men niet omheen kan als men de jaren van de eerste wereldoorlog op heel lokaal vlak beter wil leren kennen. Hierna dus in hun eigen woorden...

IMDE

document zonder datering (waarschijnlijk 1914)

Impden.

Le 20 août 1914 vers quatre heures de l'après-midi ont passé par Impden 16 soldats allemands, ils se sont rendus à Londerzeel, à l'entrée de cette commune un soldat allemand a été blessé par les soldats belges.

Le lendemain le 21 août ce blessé a été amené à Impden, j'ai été mandé auprès de lui afin de lui procurer un lit et le faire soigner par un médecin, dans la matinée je l'ai revu et bientôt il a été emporté par les soldats allemands.

Les jours suivants des patrouilles passaient régulièrement à Impden et aux environs, à plusieurs reprises il y a eu des rencontres entre les soldats ennemis, de temps en temps un blessé et un mort de part et d'autre.

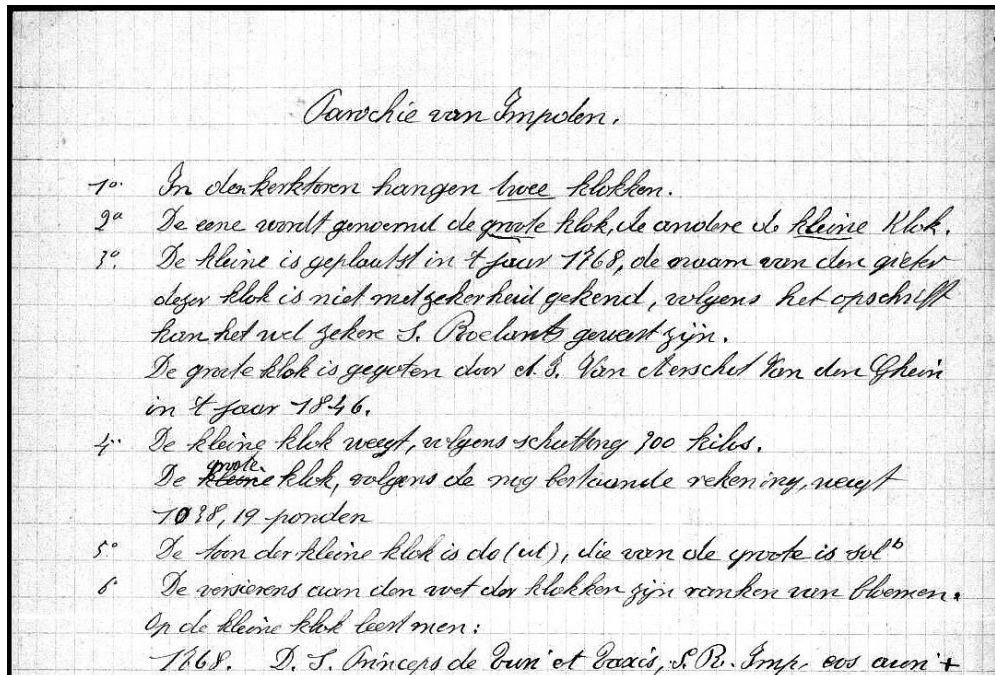
Le 23 août vers dix heures atterrit un aéroplane, monté par deux officiers allemands qui se disaient égarés, après une demie heure d'arrêt ils ont repris leur vol vers Bruxelles.

Le lundi 24 août vers midi, entre Impden et Wolverthem a eu lieu une rencontre des soldats belges avec les soldats allemands. De part et d'autre le nombre de soldats est assez considérable, une fusillade soutenue se fait entendre, perdure et s'approche de plus en plus de la paroisse. Environ une heure les soldats belges, poursuivis par les allemands, traversent la paroisse, s'arrêtent dans la pleine entre Impden en Rossem où se livre bientôt un combat en règle, les mitrailleuses et canons belges se mettent en oeuvre. Les paroissiens pris à l'improviste se retirent à la cave et attendent avec grande anxiété l'issue de la bataille. Quatre maisons prennent feu pendant la bataille, quelques autres ont subi quelques dégâts, l'église a souffert au toit, à la voûte et au murs, la cure également a le toit troué à plusieurs places et l'église et à la cure il y eu un commencement d'incendie, lequel heureusement, grace à Dieu s'est éteint rapidement.

Dès la retraite des soldats ennemis je me suis rendu directement au champ de bataille où j'ai eu la douce satisfaction d'administrer les S.S. Sacraments de la confession et de l'extrême Onction à un nombre assez considérable de blessés et de mourants, combien étaient-ils heureux et contents, ces pauvres malheureux, de recevoir ces sacraments ainsi que le petit soulagement que je pouvais leur procurer par un peu de breuvage et un peu de soucis, dans l'attente de l'arrivée des ambulanciers ils se montraient résignés.

Lundi 31 août en sortant de l'église toutes les personnes sont arrêtées par les soldats allemands, mais relâchées immédiatement, moi je suis pris en otage, sous la surveillance de deux soldats je puis me rendre à la cure. Vers deux heures de l'après-midi j'ai à rassembler tous les hommes à commercer de quatorze ans, ils doivent se rendre à l'église pour y être enfermés jusqu'au mercredi dans la matinée. Les membres de la famille peuvent leur apporter la nourriture, moi je prenais la nourriture à la cure où je passais également la nuit. Quant à moi personnellement j'obtiens le mardi dans la matinée la permission de rester à la cure. Nous n'avons pas eu de mauvais traitement à subir. Du lundi à mercredi les soldats allemands ont creusé des tranchées. Les jours suivants bien souvent des rencontres entre soldats ennemis.

Le 21 septembre à huit heures du matin je reçois par écrit l'ordre formel d'avertir que tous les hommes à commencer de dix ans devaient avoir quitté le paroisse à onze heures et se rendre dans la direction d'Anvers et c'est après le prise de cette ville que nous avons pu rentrer chez nous. A plusieurs reprises les soldats allemands ont bivaqué ici, des autorités ont logé à la cure, à leur passage rien de spécial s'est passé. Les requisitions de nourriture et de bestiaux ont été assez nombreuses, quelques bons ont été données, seront-ils payés, espérons le.

Parochie van Impden.

- 1° In den kerktoren hangen twee klokken.
- 2° De eene wordt genoemd de groote klok, de andere de kleine klok.
- 3° de kleine is geplaatst in 't jaar 1768, de naam van den gieter dezer klok is niet met zekerheid gekend, volgens het opschrift kan het wel zekere S. Roelants geweest zijn.
De groote klok is gegoten door A. J. Van Aerschot Van den Ghein in 't jaar 1846.
- 4° De kleine klok weegt, volgens schatting 300 kilos.
De groote klok, volgens de nog bestaande rekening, weegt 1038,19 ponden
- 5° De toon der kleine klok is do (ut), die van de groote is sol^b
- 6° De versierens aan den voet der klokken zijn ranken van bloemen.
Op de kleine klok leest men:
1768. D. S. Princeps de Tun et Taxis, S. R. Imp. eos aun +
me suscepit ex apost. eomis: P. P. Diete Imp. Comes de vels.
cons^s int Rec. J. B. Van den Daele Pastor: S Roelans
me fecit vals Bono d' Impden.
Op de groote klok leest men:
Praenobilis Dominus Franciscus Josephus Antonius Pangaert
d'Opdorp: Eques. Pastor Is Van Langendonck Pael We
auxiliis campana Ven Wsta obtinet obtinet, Impden. 1846
Domina: Elisabeth Joanna 't Kint Stevens. A. J. Van Aerschot
Van den Ghein me fudit Louvanii.
- 7° de klokken hebben eene gewone vorm, niets merkwaardig.
- 8° De kleine klok heeft eerst gehangen in de kapel staande eertijds op de plaats waar in 1839 de nu bestaande kerk gebouwd is en van dien tijd is zij in de kerk geplaatst.
De groote klok is aangekocht met geld voortkomende van de Intekeningen van den Ew. Pastoor en de parochianen van Impden.

N° 327 R.

Parochie Impden

Provincie: Brabant   Kanton: Wolverthem
Gemeente: “
Arrondissement: Brussel   Dekenij: “

1. Impden is gelegen langs de groote kasseide van Brussel naar Temsche, welke naar de versterking van Liezele leidt.
2. Bij den inval werden kelken, ciboriën en remonstrantie door de geestelijke overheid in veiligheid gebracht, de beste gewaden werden op 't kasteel van den heer Goethals geborgen.
3. De heer Jozef Goethals nam vrijwillig dienst bij het leger met hem hebben zich een twintigtal jongelieden, tot den soldatendienst nog niet geroepen, bij 't leger weten te voegen.
4. Gedurende de eerste weken van den oorlog is de bevolking kalm gebleven; de kerkelijke diensten hadden tot 21 September regelmatig plaats, het bijwonen der Mis, het naderen der Sakramenten was tot dan als in vrede-tijd.
5. Op 20 Augusti zijn hier voor de eerste maal duitsche soldaten doorgereden. Op 24 dezelfde maand, rond den middag, zijn de Belgen met de Duitschen in aanraking gekomen en hebben op n'en afstand van 200 meters van de kerk, slag geleverd. Ruim honderd belgische soldaten werden gewond, zeventig doodelijk getroffen, bleven op 't slagveld. Welke verliezen den vijand onderging is niet met zekerheid vast te stellen, gering echter waren ze niet. Onmiddellijk na den slag begaf zich de eerw. Heer Pastoor, geholpen door den eerw. Heer J. De Baer-demaecker, leeraar in 't gepatroneerd college van Gheel, alhier in verlof, bij de gewonden om hen, waar noodig, de H.H. Sakramenten toe te dienen. Kerk en pastorij werden door bommen getroffen, de daken dier gebouwen hebben daardoor nog al schade geleden, er is een begin van brand ontstaan, die gelukkig zich niet verder heeft uitgebreid. Vier huizen, waaronder 't kasteel van Volksvertegenwoordiger Georges 't Kint, zijn totaal afgebrand. Beide legers hadden zich na vermelden slag teruggetrokken en de volgende dagen zag men hier beurtelings duitsche dan weer belgische voorposten, doch tot een treffen kwam het niet. Op Maandag 31 Augusti, na de H. Mis, werden al de personen, welke de Mis hadden bijgewoond, aangehouden door de duitsche soldaten. Het bevel "handen op" wordt gegeven, de pastoor plaatst zich bij zijne parochianen, wordt als gijzelaar genomen en onder bewaking van soldaten gesteld. 's Namiddags, rond 2 ure, verplicht men den pastoor onder geleide zijner bewakers, het mannenvolk der parochie op te roepen, om in de kerk te vergaderen. Van Maandag namiddag tot Woensdag middag blijft het mannenvolk in de kerk opgesloten, aan de vrouwen wordt toegelaten de opgeslotenen van het noodige te voorzien.

Intusschen graven talrijke duitsche soldaten loopgraven bij 't inkomen der parochie. Persoonlijke mishandelingen gebeurden er niet, de eeredienst ook is niet belet geweest. De herstellingswerken aan het dak der kerk en ook aan de pastorijs werden zoo haast mogelijk begonnen en nog in 1914 voltrokken. Buiten het dak der kerk, werd ook de communiebank en een der biechtstoelen nog al beschadigd. De goddelijke diensten zijn nimmer verhinderd geworden. De lezing van den bisschoppelijken brief van Januari 1915 is hier zoowel als in de nabijgelegen parochiën verboden en zelfs door de duitsche overheid opgeëischt geweest. Gewone processies hadden zonder hindernis plaats. De plechtige communie der kinderen is, evenals in vreedstijd, regelmatig gebeurd, geene kinderen zijn achtergebleven. De openbare zedelijkheid heeft niet bijgewonnen. Over de volgende vragen valt weinig te zeggen.

Vrije scholen bestaan hier niet. Geen enkel werkman werd naar Duitsland gevoerd. Als ondersteuningswerk geen ander dan 't Nationaal Komiteit.

Als vrijwilligers namen dienst bij 't leger:

M^{ren} Goethals Jozef
 Cloots Lodewijk
 Broodtaerts Pieter
 Verbelen Frans
 Stylemans Hendrik
 Van den Elzen Jozef

Werden opgeroepen:

Cloots Karel	Meert Lodewijk
Broodthaerts Jozef	De Baerdemaecker Ben
Segers Pieter	Van Bamis Frans
De Smedt Frans	Quateau Lodewijk
De Donder Jan Bapt	Moerenhout
Moerenhout Louis	Van Cauter Jan Baptist
De Boeck Lodewijk	Verschuieren Gerard

Van Cauter JB is in Holland verongelukt

Verschuieren

Gesneuvelden zijn er geene.

Geboorten						Overlijdens					
1913	-14	-15	-16	-17	-18	-13	-14	-15	-16	-17	-18
8	9	9	3	6	5	3	6	9	4	5	8

In de kerk werd geene opzoeking gedaan, de klokken werden echter opgenomen en de klepels dezer werden meegenomen, doch later in 't veld wedergevonden.

Bij de ontruiming is er niets bijzonders voorgevallen.

Zeventig belgische soldaten rusten hier op 't kerkhof.

Voor hunne zielenlafenis werden menige H. Missen besteld en jaarlijks heeft er te hunner intentie, een plechtige lijkdienst plaats.

Aldus het verslag van mijn eerw. Voorzaat Pr. Lamot,
 Te dien tijde, pastoor der parochie.

J De Weerd, past. in Impden

document zonder datering (antwoord op een brief vanuit het aartsbisdom dd. 22.04.1919 met vraag om nadere inlichtingen)

Aartsbisdom
van Mechelen

Mechelen, den 22 / IV 1919

Eerwaarde Heer Pastoor,

Ik heb de eer U de goede ontvangst te melden van het Verslag over den toestand uwer parochie gedurende den Grooten Oorlog, door U aan het Bisdom gezonden.

Laat mij echter toe U te verzoeken de inlichtingen rakende nr ..... van den vragenlijst te willen vervolledigen.

Wil zoo goed zijn onderhavig briefje, zorgvuldig ingevuld, aan de Hoogerw. Heeren Vicarissen Generaal terug te sturen.

Aanvaard, Eerwaarde Heer Pastoor, de betuiging mijner eerbiedige en dienstvaardige gevoelens in O. H. J.-C.

Kan. J. Laenen,
Archivaris van het Aartsbisdom.

*Getal communiën en plechtige communiën
in 1913 en vv. jaren*

*Aen Eerw Heer De Weerdt
Pastoor te
Impde*

	1913	-14	-15	-16	-17	-18	-19	
Communiën	1)	6.350	10.690	10.784	10.400	10.555		
Plechtige Com.	12	12	13	11	12	9	9+1	

1) Voor 't Jaar 1913 en vroeger vind ik 't getal nergens

MEISE

document dd. 06.03.1915

Meysse.
Eenige byzondere aanmerkingen en gebeurte-
nissen gedurende het verblyf der Duitsche
Soldaten in de gemeente Meysse, van
den 20 Aug. 1914 tot den 15 oct.
(Het zelfde aan den Heer Baron Aug. Goffinet
overhandigd)

---

20 aug. Aankomst der eerste Uhlanen. De
Duitsche Soldaten hebben om 3 ure den

Meysse

Eenige byzondere aanmerkingen en gebeurte-
nissen gedurende het verblyf der Duitsche
soldaten in de gemeente Meysse, van
den 20 Aug. 1914 tot den 15 oct.
(Het zelfde aan den Heer Baron Aug. Goffinet
overhandigd)

20 Aug. Aankomst der eerste Uhlanen. De
Duitsche Soldaten hebben om 3 ure den
tram aangevallen, welke uit Brussel
toekwam, en de reizigers met gewerschoten
bestormd. De Eerw. Heer Hallez, prof.
in St Lodewykgesticht te Brussel is vol
angst op de pastory gevlucht.
In de gemeente waren deuren en vensters
gesloten, het volk vluchte einde en verre
weg. De Heer Onderpastoor is alleen de
troepen te gemoet gegaan, heeft ten beste
gesproken voor het volk en bracht de
overheid naar de pastory. Deze omgang
met de Duitsche soldaten bracht het volk
tot hunne woningen.

21 aug. Vertrek der eerst aangekomen troepen,
maar aankomst van 3000 man. De Col.
Jacobi heeft als eenige gyzelaar den Heer
Vercammen, onderpastoor, genomen. Rond
8 uren 's avonds wilde men deze Heer met
twee onschuldige en voorbeeldige Burgers

door den kop schieten, om de altyd zelfde reden
"de Burgers hebben op ons geschoten" wat heel
valsch was. De Heer Commandant van 't
Keizerlijk hof heeft de dry onschuldigen de
vrijheid kunnen bekomen.

24 aug. De Prins Von Schönaich Carolat,
eenige zoon van de Prinses de Lippe, oud
31 Jaar, is op verkenning door een
Belgische Carabinier gedood.
De Heer onderpastoor en Burg. Puttemans
hebben den gekwetsten om 1 uur op het
slagveld opgenomen en naar het rood
kruis gedragen – om 8 uur is hy overleden.
Angstvolle dag voor Meysse. De Duitsche
soldaten werden woedend. Schoten een
kind van 3 jaar van de schouders van
zynen vader; byna vader en kind gedood.
Huilden "de Burgers hebben geschoten".
Heel de gemeente was veroordeeld om
verwoest te worden. Ieder liep onbezonnen
rond. 250 man was op het kasteel gevlucht,
zy zochten eene veilige plaats in de pastory.
Het vee der landbouwers en kleine menschen
liep op de weide binnen het keizerlijk park.
's Avonds nog is de Heer Commandant Van
Eckhoudt (bestuurder van 't hof) met den
Heer Onderpastoor den Col. Freiherr Von Fosthauer

gaan vinden. De bewyzen dat er in Meysse Belgische voorposten geweest waren, dat den Prins Von Schönauich zelf verklaard had: "ik ben eerlijk getroffen", dat gansch de gemeente aan hare Majesteit de Keizerin van Mexico, Aartshertogin van Oostenrijk, toebehoort brachten den Heer Colonel tot betere gevoelens. Niet te min verbleven de 250 mannen vrouwen en kinderen 14 dagen op 't kasteel en de 29 personen 3 weken op de pastory, waar zy allen door het kasteel gevoed werden.

27 Aug. Brand van 4 huizen, waartusschen het kasteel van Mr Parmentier, dienstdoende Burgemeester, en sinds 20 aug. 's morgens naar Engeland vertrokken.

6 Sept. Om 10 ure in de kerk plechtige Mis voor de Katholieke Duitsche Soldaten, gezongen door den Divisions Farrer, den Heer Dümbelfeld.

7. Sept. Verwoesting der Schoone Kapel van St Eligius te Hasselt (Meysse). Zy moest dienen voor paardenstal. Gedwongen vertrek van al het mannenvolk op Antwerpen en Brussel. Nauwernood schoot er met de priesters nog 20 ouderlingen over. 's Nachts gebeurde er de afgrypselykste baldadigheden. Kinderen uit het huis op straat gejaagd, moeders volgden, en deze die niet op tyd buiten waren werden op de dierlykste wyzen onteerd. De Heer Burgemeester (dienstdoende) Puttemans dwong den Duitsche off. Een onderzoek te doen en... die onmenschelykheden hielden op.

10. Sept. De bezetting van het gehucht Hasselt duurde ruim 14 dagen; en alles is op dien tyd in heel Meysse geplunderd, immers het manschvolk was nog altyd weg.

Tot dan toe volgens de optelling hadden
De soldaten al 82 koeibeesten = waarde 32.500 fr
28 paarden = waarde 37.400 fr
42 zwynen opgeeischt = waarde 4.200 fr
dus voor eene waarde van 74.100 fr

Eenige pachters hebben byzonder geleden zooals de Heeren Everaert, Emmerechts, De Waet, Jacobs, alsook den Eerw Heer Pastoor van Rhode St Brixius # zie verder

14. Sept. Begin van den aanval der forten van Breendonk en Liezele. Vele Duitsche soldaten zyn gevallen op het Slagveld Meysse – Beyghem, en uit wraak heeft men 27 burgers van Eversem – Meysse naar Duitschland gevoerd en hebben 4 maanden in de grootste ellende verbleven.

19. Sept. tot 4 Oct. aankomst van een groot getal gekwetsten voor het rood kruis van langs de kanten Cappellen op den Bosch, Londerzeel, Steenhuffel enz. welke op 4 oct. Voor Brussel vervoerd zyn.

9 Oct. Inneming der Stad Antwerpen, en op 11 Oct. terugkeer van een deel van 't leger tot Meysse.

Niets byzonders meer aan te stippen.

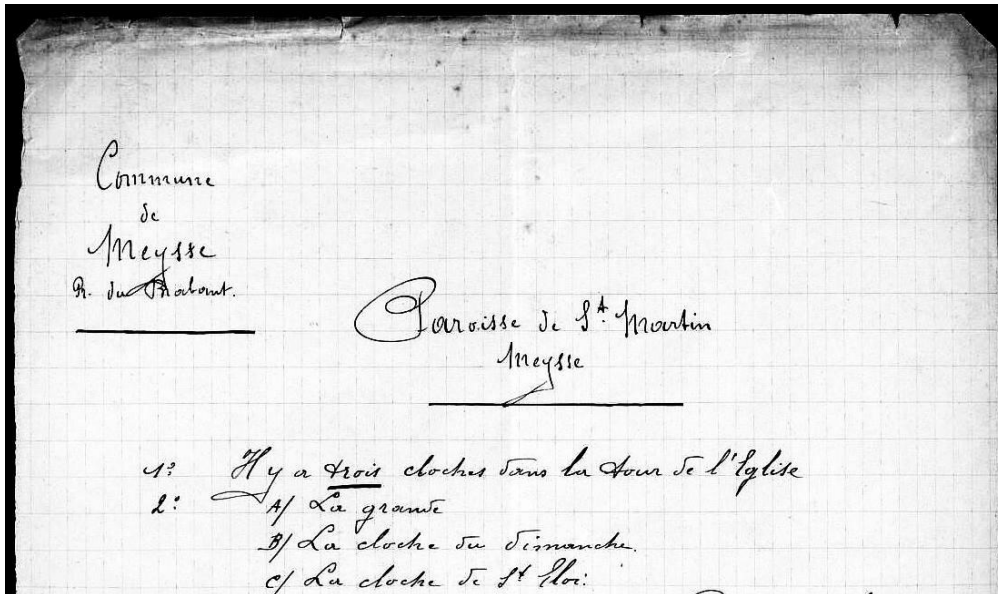
De bevolking van Meysse is den Heer Puttemans, diensd. Burgemeester zeer dankbaar, hij heeft zynen post geen uur verlaten. Dankbaar ook den Heer Colonel Van Eeckhout, die niet vreesde met Duitsche Soldaten om te gaan; altijd te been was, als het maar het welzyn van Meysse trof, en de redding van het volk aanging.

Meysse 6 Meert 1915

De dienst. Burgemeester
Puttemans

N.B. De Eerw. Heer Pastoor, gezien zynen hoogen ouderdom, heeft al de moeilykhden goed doorstaan; en men moet hem dank weten daar hy weken lang zyne woning aan ouderlingen vluchtelingen van Meysse om zoo te zeggen afstond.

11 Sept. De soldaten van N° 5 en N° 18 hebben by den Heer De Donder, lokaal der gilde den kostelyken halsband (hier genoemd "braak") der gilde gestolen. Kunststuk der 16^e eeuw, welke te Mechelen met de Hanswykfeesten tusschen de 125 speciemen den 1ste prijs behaalde.

Commune
de
Meysse
Pr. du Brabant

Paroisse de St Martin
Meysse

- 1° Il y a trois cloches dans la tour de l'Eglise
- 2° A/ La grande
B/ La cloche du dimanche
C/ La cloche de St Eloi
- 3° & 4° Voici un extrait du "Manuale Pastoris de Meys :
In 't Jaar 1842 heb ik naer veel moeite en arbeyd eyndelyk
bekomen twee nieuwe klokken gemaekt door de HH.
Van Aerschot – Van den Gheyn te Loven, en zyn alhier pleg-
tiglyk ingeweyd den 14 Sept. Van 't Jaar 1842. De Heer
Baron d'Hoogvorst en Mevrouw A. de Beaufort zyn Peter
en meter geweest van de groote wegende 2044 ponden.
Van de kleine wegende 1528 ponden zyn peter en meter geweest
A. De Beaufort met Mevrouw Em. D'Hoogvorst.
Zy hebben gekost Samen 3325,17 Guld. De St Eligius klok
moet geplaatst geweest zyn in 't Jaar 1560; zy weegt
180 ponden Mathys. Pastor "
- 5° Fa. Sol. la.
- 6° A/ J.A.B. Van Aerschot & Van den Gheyn me fudit 1842
B. Em d'Hoogvorst – M. A de Beaufort.
B/ J.A.B. Van Aerschot & Van den Gheyn me fudit 1842
B. A de Beaufort – B. Em. D'Hoogvorst
C/ H Eligius
- 7° Aucun forme spéciale
A/ 1,50m – 1,05m
B/ 1m – 0,80m
C/ 05,50m – 0,36m
- 8° Aucun Souvenir.

C. Van Daelem

MEUZEHEM

document dd. 10.03.1915

Parochie van Meuseghem Wolverthem
Kort verhaal der bijzonderste gebeurtenissen hier voorgevallen tijdens den oorlog.

Op Donderdag 20 Augustus verschenen de eerste Duitschers in Meuseghem. Het was eene patrouille van een twintigtal Hulanen komende van Wolverthem waar een regiment was aangekomen om tot 's anderendags te verblijven. Nabij Meuseghem gekomen, schoten zij op eenen jongeling van Wolverthem die op een veld zat, en kwetsten hem aan den arm. Zij trokken Meuseghem door in de richting van Impde en Londerzeel.

Den 25 Augustus, den dag na de Slag van Impde, verschenen vijftien Duitschers rond zeven uren 's morgens in Meuseghem en begaven zich bij naar het huis van den koster ten einde de Kerk te doen openen. Doch de koster die met zijn huisgezin op vlucht was gegaan had ook de sleutels mede genomen. De soldaten haalden dan de zware hamers van den smid en begonnen daarmede de kerkdeur met geweld te bestormen tot dat zij zich opende. Toen zij zagen dat er geene belgische soldaten in de Kerk waren, keerden zij al zingende weer in de richting van Wolverthem.

In den namiddag van 26 Augustus begaf zich een man van Meuseghem naar Wolverthem, aan den Steenweg gekomen die naar Merchtem geleidt, ontmoette hij eenige Duitse soldaten en werd door hen doodgeschoten. Het is niet geweten of die man in hunne oogen plicht had of niet.

Op Zaterdag 5 September in den namiddag werd Meuseghem ingenomen door het 26° regiment reservekorps. Al de huizen werden door de soldaten bezet in evenredigheid van de plaats. De officieren van den Staf ten getalle van vijf maakten zich meester van de pastorij. Pastoor en meid moesten het huis verlaten. De pastoor werd opgesloten in de Kerk met al de manschappen die zij konden vinden. Het eten mocht er aangebracht worden door de

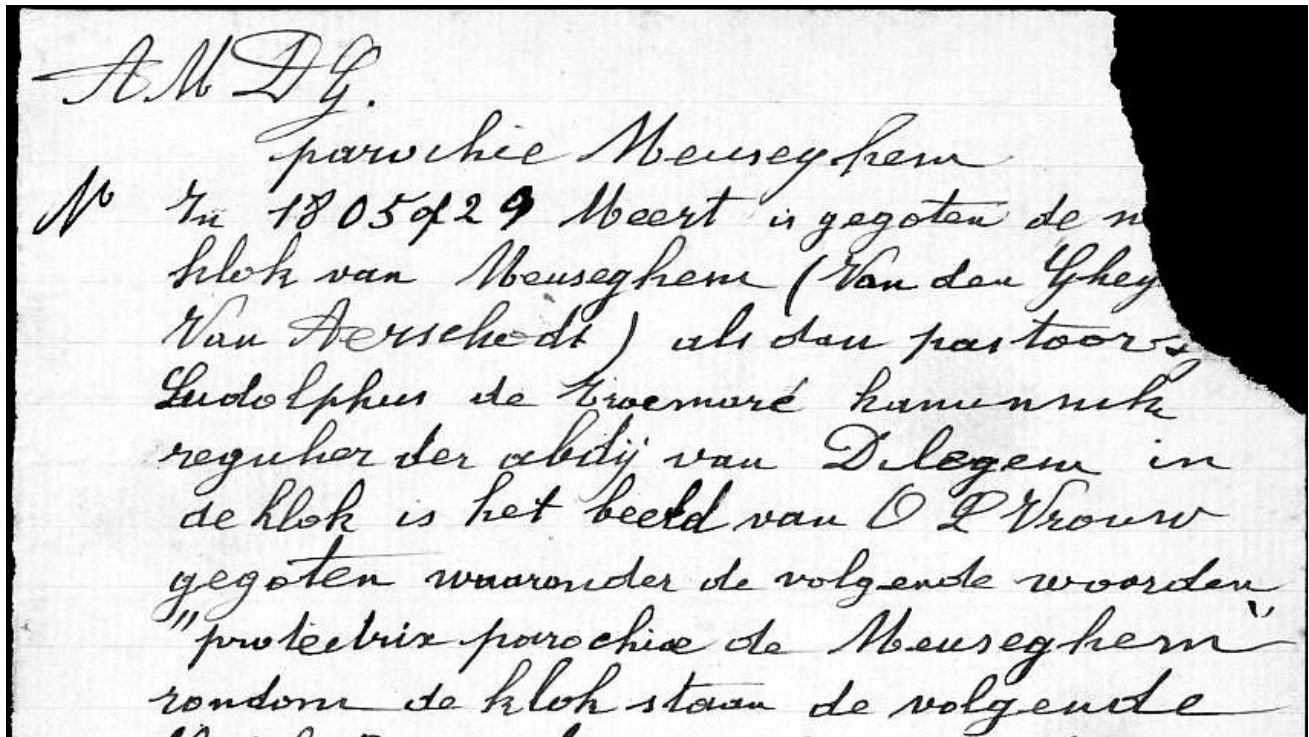
vrouwen. Die gevangenis duurde tot 's maandaags negen uren voormiddag, wanneer het regiment vertrok. Tijdens hun verblijf alhier is er bij mijne wete niets gebeurd tegen de zeden, noch moord, noch brand, maar allen van de officieren tot de soldaten hebben zich onderscheiden door hun beestig vreten en zuipen en vooral door hunne roofzucht, van kleedingstukken, eetwaren en vooral geld wat hun onder de hand viel bleef er niets. Zoo was het ook in de pastorij waar de Majoor van den Staf alle kassen en laden heeft geopend en doorzocht. Bij mijne wederkomst in de pastorij vond ik ze in eenen stal herschapen. Doch meubelen waren er niet uit verdwenen noch stuk gemaakt.

Op Zondag 25 September vroeg in den morgend kwam er wederom een regiment Duitse soldaten in Meuseghem aan. Al de mannen en jongelingen die zij in de huizen of op straat ontdekten werden aan gehouden en mede genomen naar Steenhuffel waar de Duitschers gingen slag leveren tegen de Belgen. Eenige bejaarde menschen onder wier getal de pastoor was, mochten t' huis blijven. Al de overigen met die van Rossem moesten op het slagveld tusschen de Duitse soldaten staan blootgesteld aan de ballen en kogels der belgische soldaten. Dit duurde tot in den namiddag wanneer Duitschers en burgers de vlucht moesten nemen.

Een troep van die Duitse vluchtelingen is rond vijf uren in den namiddag in Meuseghem weergekomen en rond tien uren 's avonds naar Brusseghem vertrokken.

Sedert dien dag is het tot heden rustig gebleven in Meuseghem. Geve God dat het rustig moge blijven.

Meuseghem 10 Meert 1915
CL Schuermans
past.

AMDG

parochie Meuseghem

1° In 1805 op 29 Meert is gegoten de n klok van Meuseghem (Van den Ghey Van Aerschodt) als dan pastoor Ludolphus de Troemare kanunnik regulier der abdiij van Dilegem in de klok is het beeld van O L Vrouw gegoten waaronder de volgende woorden "protectrix parochiae de Meuseghem" rondom de klok staan de volgende Ludolphus de Troymare deservitor en J.Fr. de Keersmaecker en Cath Theus patrini

[afgescheurde hoek van het papier]

[afgescheurde hoek van het papier]

[afgescheurde hoek van het papier]

2° 1837 werd hier geplaatst eene nieuwe klok wegende omtrent 1100 pond geconsacreerd door den Z E Heer Mangelschots Deken van Wolverthem op de klok staan de volgende woorden met eene beeltenis van O L Vr. hic me posuit. L. De Troimaré patrini Pet. Josephus Stallaert et Joanna Maria Leemans.

het gewicht der eerste de grootste wordt niet aangeduid en van geene van beide den toon

OPPEM

document dd. 06.03.1915

Ophem. X

Zeer Eerweerde Heer Deken

Om aan uw verlangen te voldoen zal ik u in korte woorden te kennen geven de manier van handelen van de Deutsche soldaten in de Parochie van Ophem.

In 't algemeen valt nog niet te klagen in evenredigheid van de gruwelen die zij op andere plaatsen begaan hebben.

De 20ste Augustus rond 7 1/2 's avonds is het Deutsch leger de parochie binnen gekomen. Twee uhlanen te peerd rond 7 3/4 lieden zich aan op de pastory en dwingen mij hun te vergezellen.

Ophem.

Zeer Eerweerde Heer Deken

Om aan uw verlangen te voldoen zal ik u in korte woorden te kennen geven de manier van handelen van de Deutsche soldaten in de Parochie van Ophem.

In 't algemeen valt nog niet te klagen in evenredigheid van de gruwelen die zij op andere plaatsen begaan hebben.

De 20ste Augustus rond 7 1/2 's avonds is het Deutsch leger de parochie binnen gekomen.

Twee uhlanen te peerd rond

7 3/4 bieden zich aan op de pastory en dwingen mij hun te vergezellen om de plaatsen aan te wijzen om hunne peerden te plaatsen. Eene bijzonderheid, dat ze gedurig hunne revolver op mij gericht hielden.

Na hun de weg aangewezen te hebben en hun de byzondere hoeven te hebben aangeduid, hebben ze mij gerust naar de pastory laten gaan, en mij de vrede gelaten.

De daarop volgende dagen zijn de soldaten komen eten vragen, alsook drank, wyn bijzonderlijk, zoiets heb ik geweigerd.

De dagen van hunne intrede tot 17 September heb ik alle dagen

de H. Mis kunnen opdragen nooit is een Pruis de Kerk ingetreden, dus ander dat op zicht niets bijzonders.

Donderdag 17 September 's morgens na de mis rond 7 ½ kwam een officier met vier man (de wacht) het bevel brengen, dat al de mannen van 10 tot 70 jaar de parochie moeten verlaten, als ook uwen dienaar, en in de richting van Antwerpen moeten nemen: (Aujourd'hui a 10 heures tous les hommes partir et vous aussi (curé) si pas partir 10 h^s c'est nous tuons vous) paroles de l'officier.

Rond 10 uren dan vergadering van al de mannen aan de Kerk. Wy nemen de richting van Steenhuffel langs Impde waar reeds er groot deel den stoet verliet om de richting van Brussel te nemen en zoodanig dat eenige maar Steenhuffel bereikten en van daar doorgetrokken zyn naar Selzaete en Holland. Doch ik ben in Steenhuffel gebleven tot 17 October en zonder bed 's avonds rond 4 uren in de parochie Ophem terug gekeerd.

Welk het doel van ons vertrek was weten wy niet., maar wat wy weten is dat ik nog geen uur de pastorij verlaten had of dat ze reeds een bezoek brachten op de pastorij om te zien of er geen geschut was. Kelder, kamers zolder alles hebben zy doorsnuffeld. De kelder byzonder hebben zy bezocht zoodanig dat er geen enkele flesch meer over bleef, zelfs een 1/4de miswijn hebben zij meegenomen en alles voor een weerde van 600 franken.

Bij hun vertrek hebben zy eenige bons gegeven; wat gekribbel op wat papier dat op niets trok in andere woorden eenige beestigheden gelyk wy zouden zeggen.

Van 't geld van de Kerk dat ze gevonden hebben rond de 20 fr hebben ze mee genomen. Eenige kleine zaken en gereedschappen nog zyn ook verdwenen.

Na den kelder leeg geplunderd te hebben 't geen vier of vijf dagen

geduurd heeft zyn zy vertrokken. Dit zy er bygevoegd dat de dagen die zy in de pastory verbleven hun de zolders voor observatorium gediend hebben. Hun gedrag ondertusschen was ver van voorbeeldig. Zooals men my later zegde hebben ze hier geheel die dagen dronken gelooopen gelyk tempeliers.

Wat de Kerk betreft zyn zy op de toren gegaan er een observatorium gemaakt; de horlogie in stukken geslaan, de koord van de klok doorgesneden, doch voor 't overige het H. Sacrament, de altaars, offerblokken, sakristy alles is onaangeroerd gebleven. Na zoo acht dagen hier zich meester gemaakt te hebben zyn zy vertrokken en hebben de menschen van hun geen last meer gehad.

In de parochie hebben zy eenige verkens geeischt zelfs bij de armste menschen.

De boeren de eene hebben hunne peerden moeten afstaan de andere koeien, runders, haver doch meer bons maar toch maar voor de helft van de weerde. De kiekens hebben niet gespaard gebleven en hebben zoo vele inwoners berooft van de opbrengst die hun leven is, daar er hier gekweekt wordt voor den handel enz.

Onder zedelijk opzicht Eerw. Heer Deken heb ik niets gehoord; als wel dat ze eenige meisjes zouden hebben willen onteeren, zoo zegt men. Doch onder ons 't waren lichtzinnigen die gedurig op de straat stonden en alzo hun zelven blootstelden aan de gevaren.

Ziedaar Eerw. Heer Deken wat ik zoo al weet nopens de doortocht van het Deutsch leger in Ophem.

Eerbiedig gegroet Eerw Heer Deken en aanveerd de uitdrukking mijner eerbiedige gevoelens.

J. JB^{te} Chasseur
pastoor in
Ophem

Ophem (Brusseghem) 6 Meert 1915.

Ophem.

Zeer Eerw. Heer Deken

Ziehier wat ik gevonden heb aangaande de klokken van Ophem.

- 1° Wij bezitten eene klok die zich bevindt in den kerketoren van Ophem
- 2° De naam van de klok is Stephenus opschrift. S. Sephani P. in Ophem
- 3° 1630 Johannes Sithof me fecit Bruscelli anno Domini 1630.
- 4°
- 5° La. min.
- 6° Het bovenste gedeelte is in bas-relief bevattende 4 medaillons waarvan twee van 10 centimeters op 5. Onze Lieve Vrouw verbeelden (rechtstaande) het kind J^s op den rechter arm dragend en in de rechter hand den scepter. De andere twee die I.H.S verbeelden.
- 7° Hoogte der klok 80 centimeters diameter 76. centimeters

8° Onmogelijk meer uitleg te geven daar er in de oudschriften die hier onbeduidend zijn nergens van klokken spraak is.

Ziedaar Eerw. Heer Deken alles wat ik u geven kan aangaande de klok. der Kerk van Ophem

Uw toegenegen in de Heer

J. J. B^{te} Chasseur pastoor in Ophem

Ophem 19 Februari 1918

Ophem

Zeer Eerw. Heer Deken

Ziehier wat ik gevonden heb aangaande de klokken van Ophem.

- 1° Wij bezitten eene klok die zich bevindt in den kerketoren van Ophem
- 2° De naam van de klok is Stephenus opschrift. S. Sephani P. in Ophem
- 3° 1630 Johannes Sithof me fecit Bruscelli anno Domini 1630.
- 4°
- 5° La. min.
- 6° Het bovenste gedeelte is in bas-relief bevattende 4 medaillons waarvan twee van 10 centimeters op 5. Onze Lieve Vrouw verbeelden (rechtstaande)

het kind J^s op den rechter arm dragend en in de rechter hand den scepter.

De andere twee die I.H.S verbeelden

- 7 Hoogte der klok 80 centimeters diameter 76. centimeters
- 8 Onmogelijk meer uitleg te geven daar er in de oudschriften die hier onbeduidend zijn nergens van klokken spraak is.

Ziedaar Eerw. Heer Deken alles wat ik u geven kan aangaande de klok. der Kerk van Ophem

Uw toegenegen in de Heer J. J. B^{te} Chasseur pastoor in Ophem Ophem 19 Februari 1918

A.M.D.G. R. N. 520 d. J. C.

Verslag over de vier oorlogsjaren van af
Augustus 1914 tot 11 November 1918

Provincie Prubant
Arrondissement Brussel
Baan van Wolvenhem
Deherij Wolvenhem
Op hem (Gemeente Brussel)

Omdat niet is waan te merken
volgens het Belgisch leger, de
er hier in't begin slechts enkele
soldaten in allerijl zijn doorge-
sield. Eenige ook, ronden uit
Antwerpen bij deze val ontvlucht.
hebben zich aan den Yper bij ons
leger overgeeft.

Voorwat de burgerlijke be-
volking betreft, deze heeft den
geduchte vijand ter plaatse
afgewart. Van af het begin van
den oorlog tot heden toe hebben de
bewoners van Opken op stichtende
wijze gaantwoord aan den her-
kenden oproep van huurre-
prijzen... De dagelijksche pro-
cedie is tot het in komen der
Duitschers met voorbeeldige
godsoucht gedaan, door alleen
de haaststeo kanten meer overlasten.

De algemeene communie
geslaagd door zijne Eminentie Tijden
den oorlog klommen van 200 tot
250 voor een bevolking van 425
inwoners... Het algemeen getal is
gestegen van 4000 tot 9000 in over.

Den 10 Augustus 1914 bij
den inval des vijands is onze
bevolking nog al beproefd geweest
(zie het verslag van 1915.)

Verslag over de vier oorlogsjaren vanaf Augustus 1914 tot 11 November 1918

Provincie Brabant
Arrondissement Brussel
Kanton Wolverthem
Dekenij Wolverthem
Ophem (Gemeente Brussegem)

Omtrent niets is er aan te merken nopens het Belgisch leger, daar er hier in 't begin slechts enkele soldaten in allerijl zijn doorgesneld. Eenige ook, rond en uit Antwerpen bij dezès val ontvlucht, hebben zich aan de Yzer bij ons leger vervoegd.

Voor wat de burgerlijke bevolking betreft, deze heeft den geduchten vijand ter plaatse afgewacht. Van af het begin van den oorlog tot heden toe hebben de bewoners van Ophem op stichtende wijze geantwoord aan den herhaalden oproep van hunnen pastoor. De dagelijksche processie is tot het inkomen der Duitschers met voorbeeldige godsvrucht gedaan, door al wie de haarstede kan en mocht verlaten.

De algemaene communien gevraagd door zijn Eminentie tijdens den oorlog klommen van 200 tot 250 voor eene bevolking van 425 inwoners. Het algeheel getal is gestegen van 4000 tot 9000 en over.

Den 20 Augustus 1914 bij den inval des vijands is onze bevolking nog al beproefd geweest. (ziet het verslag van 1915.)

Al het mannevolk boven de 7 jaar tot den herder toe hebben de parochie moeten verlaten in de richting van Antwerpen. Ondertusschen werd er geplunderd, echter niet zoals op menige plaats, gebrand of gemoord.

Niets bijzonder hoeft er gemeld over de houding van het Duitsch gezag ten opzichte der plaatselijke overheid.

De kerkelijke diensten zijn gedurende ongeveer drie weken opgeschorst geweest, namelijk van 17 September tot 11. October 1914. Voor wat den eeredienst betreft zoo binnen als buiten de kerk, daarin zijn wij niet gestoord geweest.

De brieven van zijne Eminentie zijn allen zonder uitgenomen het meesterstuk opgeëischt door de Duitschers hetwelk ons niet is toegekomen.

Ten einde al mijne parochianen de gelegenheid en het genoegen te verleenen kennis te nemen van deszelfs inhoud, heb ik mij eenige exemplaren in klein formaat weten te verschaffen welke van hand tot hand overgeleverd den gewenschten uitslag voort brachten.

Hier zooals elders zijn de mannen zich in den loop van 't jaar moeten gaan aan bieden bij de Duitschers, en ongelukkig diegenen waarop het lot viel ondanks de smeeingen en bittere tranen van geliefkoosde wezens, werden zij op staanden voet in een beestenbak gestoken om onder het gelijde van die onmenschen vervoerd te worden.

Goddank! onze weggevoerde zijn toch allen op tijd terug gezonden, van de 4 twee hebben kunnen ontvluchten. Volgens ik heb kunnen bestatigen heeft onze bevolking door eene loffelijke bijdrage ook goed medegeholpen aan zekere ondersteuningswerken.

Het getal parochianen onder de wapens geroepen beloopt op tien waarvan een gesneuvelde Andreas Van Rhode overleden Te Vinckem op 28 Meert 1915.

RODE

document zonder datering (waarschijnlijk 1915)

Parochie van St Brixius Rhode, Gemeente Meysse.

Zie hier de byzonderste feiten in mijne parochie voorgevallen gedurende den oorlog.

Den 21 Augustus is hier dicht bij de kerk slag geleverd en twee kanonballen zyn door het dak van de kerk gevlogen en er veel schade veroorzaekt alsook nog dry andere huizen.

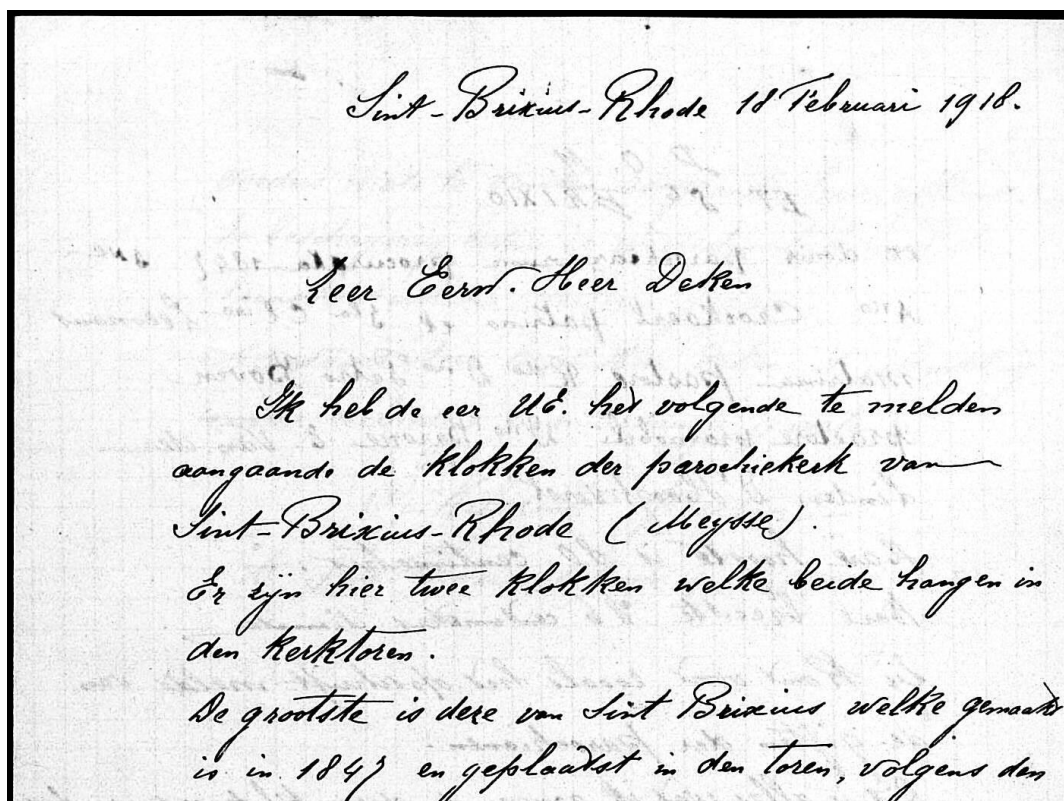
Twee dagen daarna is er eene van de overheid met 16 of 20 soldaten inde Pastory gekomen mij verzocht mede te gaan met de sleutels van de kerk: in de kerk komende vroeg hy my de sleutels en gaf ze aan eenen der soldaten: hy zeide tot my blyft hier omringd en bewaakte door 6 soldaten, de kerk was ook omzedt met eenige soldaten: en dan trok hy met 6 of 8 soldaten de trappen van den toren op: het eerste dat zy deden was de klokzeelen afsnyden dan hebben zij de horlogie van den toren grootelyks beschadigd met de wielen te doorkappen: als ik dit alles hoorde kunt gy wel denken met welken angst en schroom ik bevangen was: maar God zy gedankt, als zy beneden kwamen hebt ik de sleutels teruggekregen en na hun vertrek terugkeeren naar de Pastory gegaan.

Dan hebben de duitsche soldaten hier lang verbleven; zy maakt loopgrachten waardoor zy veel schade veroorzaekte aan de vruchte, vele boomen en haegen afgekapt, dagelyks de huizen bezocht om er allerlei eetwaren te vragen: zoo als boter, eieren, spek en brood. In die dagen hebben zy vier huisgezinnen gedwongen hunnen huizen te verlaten en hebben er ook schade aan die huizen toegebracht met in de muren schietgaten te maken en de huismeubels de deuren en vensters te verbryselen.

Den 24 Augustus hebben de soldaten de schuur en andere gebouwen Van Frans Van den Broeck afgebrand en den 16 September hebben zy De woning van Vital Van der Wildt door den brand gansch vernietigd. Donderdag den 16 September rond 9 uren des morgens krygen wy het bevel, al het mannevolk boven de 14 jaar, onze huizen te verlaten en elders te vluchten en voor 11 uren onze parochie te verlaten, met bedryging van aldegene die naar 11 uren de parochie niet verlaten hadden door den kop te schieten.

Droevige tijding! Maar nog droeviger lot voor de huismoeders die nu van alle hulp en bescherming beroofd zyn, met kleine kinders, en dogters die aan vele gevaren blootgesteld zyn moeten alleen blyven. Het is in onze afwezigheid dat zy onder andere de passtory en andere huizen hebben uitgeplunderd vele dieftens hebben gedaan, paarden, kooiën, runders, zwynen, kiekens duiven veel huisgerief zoo als Laekens, sargiën, pannen en potten, hemdens, te veel om te melden hebben gestolen. Daarenboven volgens ik vernomen heb van geloofbare personen, hebben de soldaten twee of drij aanslagen op de zeden gedaan.

D. Meert
Pastoor

Sint-Brixius-Rhode 18 Februari 1918.

Zeer Eerw. Heer Deken

Ik heb de eer U. het volgende te melden
aangaande de klokken der parochiekerk van
Sint-Brixius-Rhode (Meyse).

Er zijn hier twee klokken welke beide hangen in
den kerktoren.

De grootste is deze van Sint Brixius welke gemaakt
is in 1847 en geplaatst in den toren, volgens den
rekeningboek in 1848, gemaakt door M^r A.
L.J. Van Aerschodt – Van den Gheyn te Leuven.
Zij heeft gekost de som van fr. 1385,88 en
weegt 1000 ponden.

De toon der klokke is la.

bijzondere versieringen heeft zij niet, tenzij
rond de kroon 15 kleine beeldjes (alle dezelfde),
voorstellende eene maagd, en in het midden op de
klok het beeld van Sint Brixius.

Haar opschrift is het volgende:

D.O.M.

ET S^{to} BRIXIO

ex donis parochianorum procurata 1847 JNC

A^{no} Crockaert patrino et J^{la} Cl^{iae} Leemans

Matrina. Pastore R^{do} D^{no} Petro Boven

Praetore praenobili D^{no} Barone E. Van der

Linden D'Hoogvorst.

Hare hoogte is 80 centimeters.

Hare breedte 86 centimeters diameter.

Zij komt voort, zooals het opschrift meldt van
de giften der parochianen.

Dit is alles wat ik aangaande deze klok gevonden
heb.

De kleine klok, welke naast deze hangt heeft
geen bijzondere naam.

Haar opschrift duidt aan het jaar waarin zij gegoten
is en dan naam (waarschijnlijk) van den gieter.

Zij weegt omtrent de 200 ponden, schat ik.

Haar toon is ook la.

Ziehier het opschrift:

M:N: ET B: VAN LAER F: BRUXEL: A^{no} 1773

Hare hoogte is 40 centimeters

Hare breedte 46 centimeters diameter

Bijzondere versieringen heeft zij niet. Ook is er
verders niets te vinden aangaande hare afkomst.

De beschrijving ervan is waarschijnlijk met de
Fransche revolutie verloren gegaan.

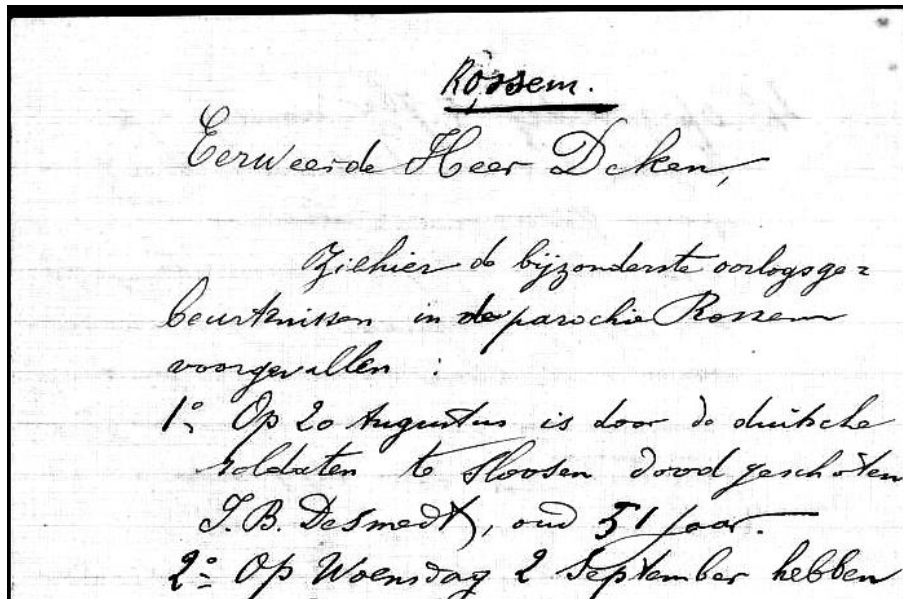
Aanvaard, Zeer Eerw. Heer Deken, de uitdrukking
mijner eerbiedige en onderdanige groeten.

G. Kilsdonk Pastoor
te Sint-Brixius Rhode (Meyse).

ROSSEM

document dd. 05.03.1915

Rossem

Eerw. Heer Deken,

Ziehier de bijzonderste oorlogsgebeurtenissen in de parochie Rossem voorgevallen:

- 1° Op 20 Augustus is door de duitsche soldaten te Sloosen dood geschoten J.B. De Smedt, oud 51 jaar.
- 2° Op woensdag 2 september hebben zo de volgende schade aan de kerk toegebracht: de klokzeelen afgesneden en meegenomen, de horlogie zoo beschadigd dat er tweehonderd franken onkosten geweest zijn om ze te herstellen, de trappen van het oxaal tot op den toren afgezaagd en in stukken gekapt.
- 3° Een tiental huisgezinnen gedeeltelijk geplunderd. Er is voornamelijk ontvreemd: geld, kleederstoffen, juweelen, eetwaren, lijnwaad.
- 4° Op zaterdag 5 7^{ber} aanslag op de zeden door een duitschen soldaat op eene getrouwde vrouw.

5° Op zondag 27 7^{ber} vier burgers als krijgsgevangenen meegenomen naar Duitschland waar zij omtrent 4 maanden opgesloten geweest zijn:

broeders { Jan Verlinden oud 14 jaar
Louis " " 17 jaar
Frans De Hondt " 52 jaar hun stiefvader August Roelandts, zinnelooze, 30 jaar

6° Op dezelfde zondag hierboven vermeld zijn al de manspersonen der parochie met hunnen pastoor door het duitsche leger meegenomen van 's morgens 7 uren tot 4 uren in den namiddag. Gedurende dien tijd, maar voornamelijk van 1 ½ tot 4 uren is hun leven in groot gevaar geweest daar de belgische soldaten zonder ophouden met hunne kanons geschoten hebben op de duitsche soldaten, tusschen dewelken de burgers zich bevonden.

Aanveerd, Eerwaarde Heer Deken, de uitdrukking mijner gevoelens van oprechte toegenegenheid.

L. Van Opstal, pastoor
Rossem – Wolvertem 5 Meert 1915

Parochie Rossem onder Wolverthem

De kerk van Rossem bezit drie klokken. Deze zijn ten jare 1859 te Leuven gegoten door A.L.G. Van Aerschot en gewijd door den Eerw. Heer Mangelschots Deken van het district Puers en pastoor van Wolverthem.

De grootste klok weegt 706 kilogrammen. Daarop staan de beelden van den H. Medardus en den H. Gildardus, patronen der kerk en de volgende woorden:

*Parochianorum donis ecclesie patronis.
Patris prae nobili Domino equite Egid. Pangaert*

Parochie Rossem onder Wolverthem

De kerk van Rossem bezit drie klokken. Deze zijn ten jare 1859 te Leuven gegoten door A.L.G. Van Aerschot en gewijd door den Eerw. Heer Mangelschots deken van het District Puers en pastoor van Wolverthem.

De grootste klok weegt 706 kilogrammen. Daarop staan de beelden van den H. Medardus en den H. Gildardus, patronen der kerk en de volgende woorden:

Parochianorum donis ecclesiae patronis
Patris prae nobili Domino equite Egid.

Pangaert

d'Opdorp Concilio Brabantiae assessore
et prae nobili Domina Comtissa Leont.
de Baillet uxore prae nobilis Domini
equit Eg Pangaert d'Opdorp.
R.D. J.B. Van Zeebroeck hujus ecclesiae
SS. Med. et Gild conf. Pont. In Rossem
Pastore et aedi. J.B. Van Humbeek
Cons. J.B. Denil praes. J.B. Van
Humbeek thes. P.J. Caluwaerts secr.

P.J. Verheyden et Ber. De Pauw.
me fecit A.L.V. Van Aerschot Lovanii
toon: sol

De tweede klok weegt 512 kilogr en
heeft voor beeld O.L.V. onder den
titel van Onbevlekt Ontvanger
Inviolatae Conceptae Matri Dei Sacror
Patris J.B. Van Humbeek et Joanna
Bruylants uxore J.B. Verheyden.

Het overige gelijk voor de eerste klok
toon: do

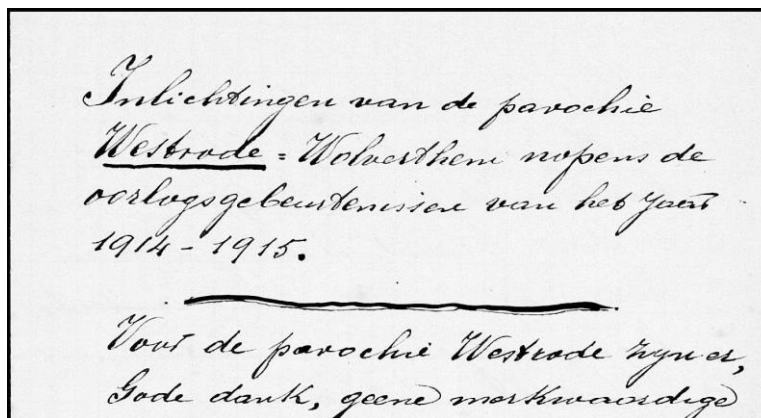
De derde klok weegt 367 kilogr
en heeft voor beeld den H. Cornelius,
martelaar.

Divo Cornelio bini me Consecrant
Patris P.J. Verheyden et Elisabeth
Puttemans uxore J.F. Van Humbeek
Het overige gelijk voor de eerste klok
dono doderunt J.F. Van Humbeek-
Puttemans et P.J. Verheyden-Bruylants
toon: Sibémol

Rossem 18 Februari 1918
L. Van Opstal, pastoor

WESTRODE

document dd. 04.03.1915

Inlichtingen van de parochie
Westrode = Wolverthem nopens de
oorlogsgebeurtenissen van het jaar
1914 - 1915.

Voor de parochie Westrode zyn er,
Gode dank, geene merkwaardige
gebeurtenissen aan te teekenen.

In de maand September Zondag
27 en Maandag 28, heeft er een
gevecht plaats gehad tusschen
het Belgische en het Duitse leger
waardoor onze kerk zeer be-
schadigd is geweest, alsmede
onze Nieuwe meisjesschool. Eene
klas dier school is gansch bescha-
digd en onbruikbaar.

Voor het overige zyn er slechts
6 huizen een weinig beschadigd.
Ket kasteel van den Heer Raoul
de Hennui – de Boussu – Walcourt
lieutenant by het Belgische leger
is door brand vernietigd zeer
waarschijnlijk door het duitse
leger volgens men vertelt.

In de pastorij is voort eene merk-
waardige som ontnomen deels
door de soldaten van het belgisch
leger, deels door andere.

Bij de burgers is de plunde-
ring betrekkelijk klein en
meest gebeurt door de burgers.

De bevolking heeft op zede-
lijk gebied niets te lijden ge-
had. Zij die duitse soldaten
de kost hebben moeten geven
klaegen er geenszins over.

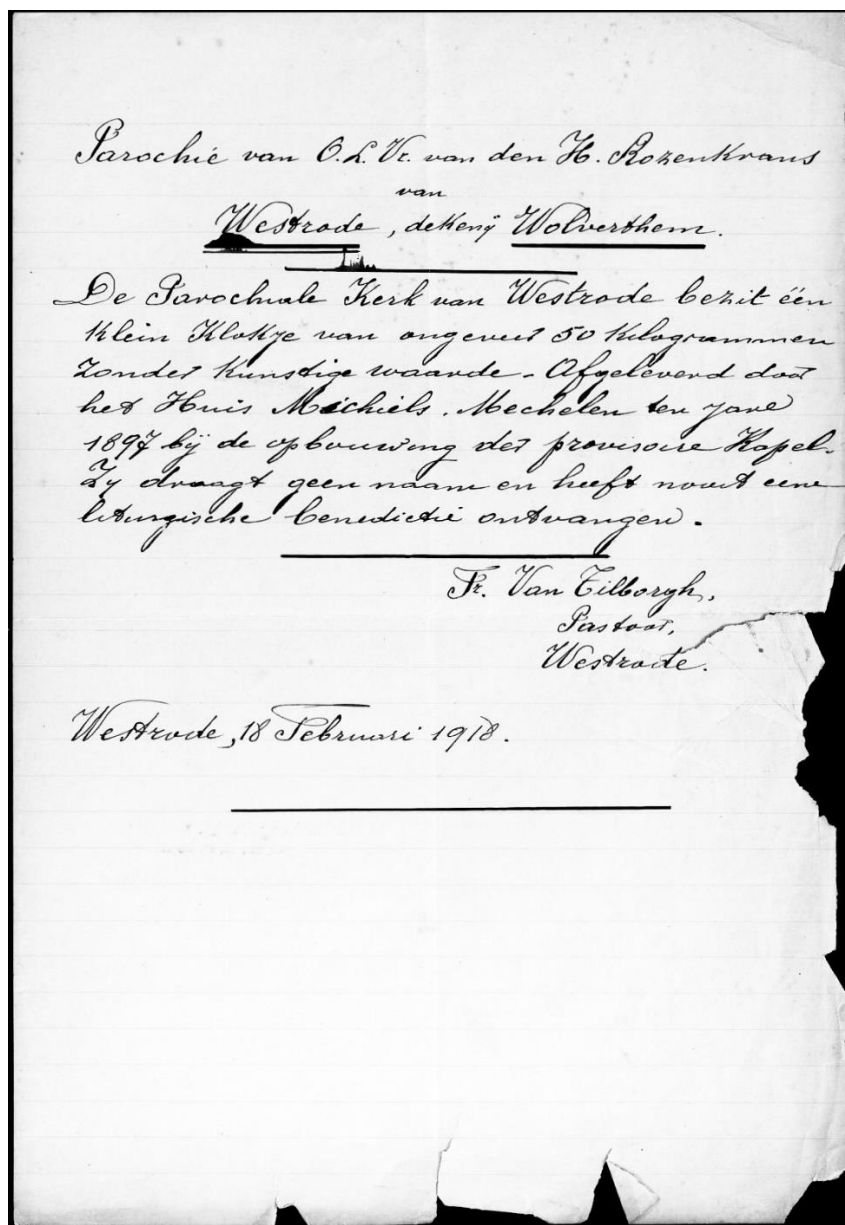
De bevolking van Westrode
in het algemeen gesproken
mag de goede God danken &
beminnen voor de byzondere
bescherming die Hy hen verleend
heeft tydens dien oorlog.

Wel is waar eenige inwoners
zyn meegenomen geweest naar
Duitschland, doch zyn in
goede gezondheid sedert eene
maand teruggekeerd. Vele
onder hen hebben in Duitsch-
land alle Zondagen de H Mis
kunnen bijwonen. Zy hebben
geene bijzondere klachten uit-
gedrukt. Thans zyn zy geluk-
kig van t' huis te zyn en hebben
hunne landelijke bezigheden her-
nomen.

Ziedaar wat er valt aan te tee-
kenen voor de parochie West-
rode – Wolverthem nopens de
oorlog 1914 – 1915.

Fr. Van Tilborgh
Pastoor
Westrode.

Westrode, 4 maart 1915.

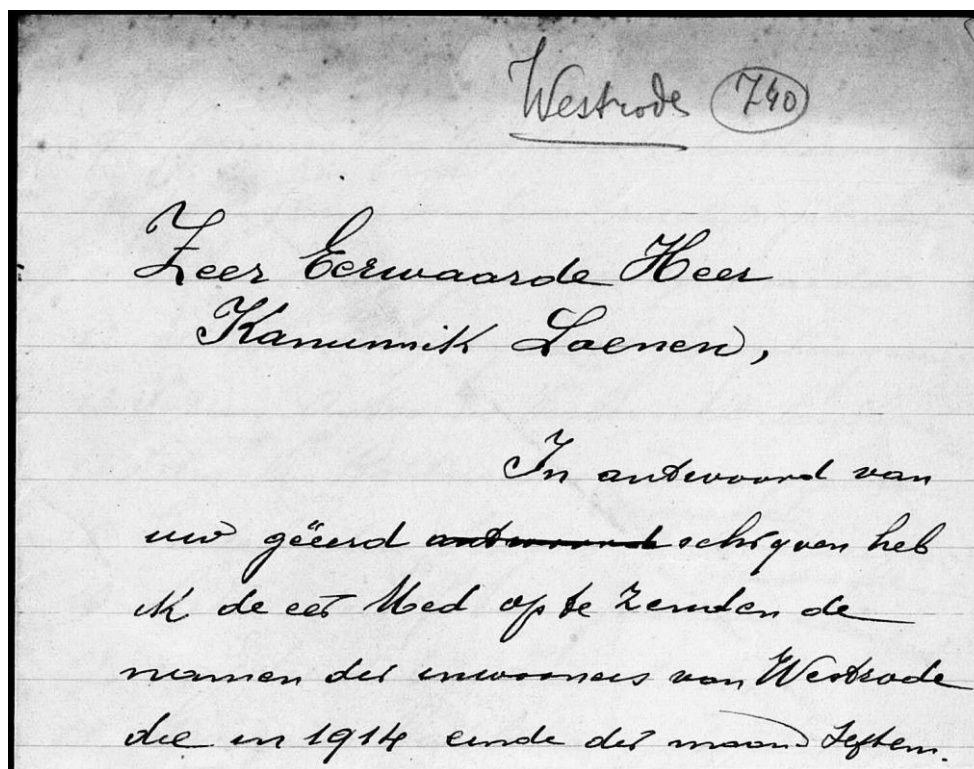

Parochie van O.L.Vr. van den H. Rozenkrans
van
Westrode, dekenij Wolverthem.

De Parochiale Kerk van Westrode bezit één
klein klokje van ongeveer 50 Kilogrammen
zonder kunstige waarde. Afgeleverd door
het Huis Michiels . Mechelen ten jare
1897 bij de opbouwning der provisoire Kapel.
Zy draagt geen naam en heeft nooit eene
liturgische benedictie ontvangen.

Fr. Van Tilborgh,
Pastoor,
Westrode.

Westrode, 18 Februari 1918.

Westrode 740

Zeer Eerwaarde Heer
Kanunnik Laenen,

In antwoord van
uw geëerd antwoord schrijven heb
ik de eer Med op te zenden de
namen der inwoners van Westrode
die in 1914 einde der maand Septem-
ber weggevoerd zyn geweest naar
Duitschland gedurende vier
maanden.

1. Petrus – Antonius Van den Boeck
landbouwer
2. Frans De Groen, ongehuwd
3. August Tonnelier, landbouwer
4. Frans Apsel, " "
5. Jan Van Campenhout " "
6. Jan – Frans De Bondt " "
7. August Van Eeckhoudt, " "
8. Henrcus Van Buggenhout, metser
(maçon)
9. Joannes Van Caesbroeck, landbouwer
en zyn broeder
10. Jan – Frans Van Caesbroeck, ongehuwd
11. Felix Huysegoms en zyn broeder
12. Louis Huysegoms, jongelingen

13. Petrus – Antonius Verbesselt, landbouwer
14. Charles Robberechts, onderwijzer te
Westrode
15. Godefridus Sengers, hulponderwijzer
Westrode
16. Gebroeders (frères) Joannes Lamberts
17. en Eduardus Lamberts.
18. Georgius Van Aken, jongeling
19. Frans De Keersmaeker, jongeling
20. Jan Stevens " "
21. Theophile Wyns " "
22. Florent De Bondt, oude man
werkman
23. Cornelius Knops, jongeling
24. Josephus Meert, werkman.

Ten gevolge van een contrôle gehou-
den te Londerzeel op 7 februari
1917 is weggevoerd geweest
August Rolus, jongeling.

Aanvaardt, Zeer Eerwaarde
Heer Kanunnik, de verzekering
myner hoogachting

Fr. Van Tilborgh
Pastoor
Westrode

Westrode, 28 October 1922

WOLVERTHEM

document dd. 04.03.1915

Wolverthem, 4 Meert 1915

Zeer Eerw. Heer Deken.

Ziehier wat ik U over den oorlog nopens mijne parochie kan mededelen.

Donderdag 20 Augusti 1914 hebben de Duitschen Wolverthem betreden. Zondags 23 des avonds heeft men mij als gijzelaar gehouden tot 's maandags morgens 7 ½ ure. Van den vrijdag 21sten tot zondags heeft men 1 parochiaan (Jos. Hermans) onder weg doodgeschoten omdat hij niet bleef staan op het bevelte "Halte". Nog een andere persoon is doodgevonden geworden voor het zelfde feit, doch deze was een inwoner van Meysse.

Op maandag 24 augusti, hebben 30 of 40 Duitschers gepoogd de pastorij binnen te dringen, doch daar ik de poort ging openen, en zij zaagden dat er geenen doorgang was, zijn ze verder gegaan, 't was juist op het ogenblik dat men te Impden vocht.

's Zaterdag nadien is men met eene menigte inwoners van alle kanten afgekomen, en men kwam mij de sleutels van de kerk eischen; dat was reeds de tweede maal dat men sleutels kwam halen. M^r de onderpastoor ging mee om de kerk te openen, en men heeft hem dan met de menigte in de kerk gesloten tot 's morgens; doch de sleutels hielden de deutschen.

Woensdag 16 september 1914 zooals gij weet kwam er bevel dat alle mannen van 7 jaar oud af, vóór 11 ure de parochie moesten verlaten, op straf van onmiddellijk doodgeschoten te worden. Wijl ik dan weg was heeft men met de plundering bezig geweest, alhoewel de pastorij geen oogenblik alleen was. Mijne zuster is er gebleven. Van pas 11 ½ ure waren ze daar en dat heeft eene gansche week geduurd; ze hebben bij mij 1800 fr wijn gestolen, 4 hemden, 3 scheermessen, twee

zilverre lepels en vorken; eene porte-cigaar, en al wat wij van eten in huis hadden.

Er is natuurlijk over al gestolen waar ze de kans hadden: Bij Mr Crick – De Keersmaecker – Van Zeebroeck; hebben ze wijn gestolen zooveel ze konden; bij Mr Van Campenhout, insgelijks; als ook waar de huizen verlaten waren.

Van moorden hebben wij in onze parochie niet te spreken; van aanslagen op de zeden: eenige kleine gevallen kunnen zich opgedaan hebben, maar die zijn volgens mij toe te schrijven aan de lichtzinnigheid der vrouwen zelve, waarmee zij zouden gebeurd zijn.

Intussen heeft men de tramstatie in brand gesteken; omdoch ze onbewoond was, en de bewooners gaan loopen waren.

Tijdens onze vlucht ben ik te Steenhuffel verbleven gedurende 12 dagen; de maandag 29 September zijn de deutchers daar gekomen en hebben mij gepakt met Mr Pastoor en onderpastoor en andere burgers, en ons vastgehouden tot Zaterdag 3 ½ ure namiddag, na dat men ons gesleurd had van hofstede naar hofstede, tot dat wij in het magazijn van den tram te Grimberghen aankwamen, en 't is daar dat men ons lost liet; sedert dan heb ik de parochie niet meer verlaten.

Ziedaar, Z. Eerw. Heer Deken, al wat ik U over de gebeurtenissen van den oorlog in Wolverthem melden kan; wij zijn Goddank nog al gespaard gebleven in vergelijking van andere parochiën; de kerk heeft niet veel geleden: eene deur stukkend; maar 't Kapelleke van O.L.V. ten Bosch, is er erger aan; alles is daar bijna stukkend.

Aanvaard, Z. Eerw. Heer Deken, de uitdrukking van mijnen bijzonderen eerbied.

H. Finoulst
Past.

Eglise Paroissiale St Laurent
à
Wolverthem

- Cloches -

La tour de l'église de St Laurent à Wolverthem est garnie de trois Cloches.

- 1° Une petite cloche dont la hauteur est de 0,60 m sur 0,65 de diamètre, et dont le poids est évalué à 85 ou 90 kilos; son ton est fa⁸.
On s'en sert pour le son de l'Angelus et pour les enterrements des enfants.
Elle porte en haut l'inscription :IAI:ADON:ANIES:APRIES:MEDE:MISIELE Y DE: MONTIGNI:M:CCD. Y + dont on conclue qu'elle date de 1300.
- 2° Deux cloches plus grandes, l'une en fa d'une hauteur de 1 mètre sur 1,14 de diamètre, et pesant 1727 livres (anciens brabançons). L'autre en la b d'une hauteur de 0,90 sur 1 mètre de diamètre, pesant 1154 livres.
Ces deux cloches portent chacune les mêmes inscriptions:
En haut: " Me Fudit Lovanii anno 1821 Andreas Van den Gheyn
En bas: " Marainne: S.A.S.R. Madame Thérèse la Princesse de la
" Tour et taxis, née duchesse de Mechelenbourg Strelits, représentée
" par Madame la Barone Diert de Kerwerve, née Osy.
" Parain: M. Emmanuel Const. Premier Ghislain Baron van der
" Linden d'Hoogvorst, conservateur des eaux et des forets. "
Sur les deux cloches sont gravées les Armoiries de S.A.S.R. le prince de la Tour et taxis et de son illustre compagne; de Madame Diert de Monsieur le Baron d'Hoogvorst, et sur le cloche principale est gravée l'image de Saint Laurent et sur le seconde l'image de Sainte Vierge.
Ces deux cloches, l'église de Wolverthem les a acquises au moyen de Souscriptions recueillies dans la paroisse et quelques dons particuliers.
Ces deux cloches ont été bénits le 10 du mois de Decembre 1821 par Monsieur le Doyen Pletinckx, curé – Doyen des Cantons de Puers et de Wolverthem.
Les cloches servent à sonner le glas-funèbre. La grosse en outre sert le Dimanche et Fêtes pour l'annonce des Offices divins et la retraite du Soir; l'autre annonce les offices de la Semaine.
A la grande cloche se rattache le fait historique que lorsque durant la révolution française la cloche de l'église de Wolverthem fut volée, le battant avait été retrouvé surplace; celui-ci a été adopté à la grosse cloche actuelle.
Des clochettes remarquables, l'église n'en possède pass.

A la petite Chapelle dit "Boschkapel" Notre Dame, il y a deux clochettes; une servant pour annoncer la Messe qui s'y célèbre les samedis, a 0,40 m de hauteur sur 0,45 de diamètre, en ton de fa⁸, son poids est évalué à 40 kilogr., elle porte cette inscription: "Jacques Bertout me fecit. 1747"

L'autre, sans battant de 0,35 m de haut sur 0,40 de diamètre, également en fa⁸, était fixe, a servi autrefois à sonner les heures de l'horloge détraquée pour le moment.

Fait à Wolverthem, le 20 février 1918
H. Finoulst
Curé

R. n° 762

Documents relatifs à l'histoire de l'Eglise de
Belgique, pendant la grande guerre. -

Rapport de Wolverthem.
présenté par M^r le curé de St Laurent.

Wolverthem. Province de Brabant;
Arrondissement de Bruxelles, - Chef-lieu
de Canton. Doyenné de Londerzeel; située
sur la route de Vilvorde à Merchtem
d'un côté, et de Brussegem à Londer-
zeel, de l'autre.

Lorsque dans la nuit du 2 au 3 août
1914 le son des cloches annonçait la mobili-
sation de l'armée belge, par suite de la
déclaration de guerre par l'Allemagne,
la consternation en notre paisible commune
dépassait les bornes. Dans un affolement
général l'on vit partir les miliciens des classes

R. n° 762

Documents relatifs à l'histoire de l'Eglise de
Belgique, pendant la grande guerre.

Rapport de Wolverthem.
présenté par M^r le curé de St Laurent.

Wolverthem. Province du Brabant;
Arrondissement de Bruxelles, Chef-lieu
de Canton. Doyenné de Londerzeel; située
sur la route de Vilvorde à Merchtem
d'un côté, et de Brussegem à Londer-
zeel de l'autre.

Lorsque dans la nuit du 2 au 3 août
1914 le son des cloches annonçait la mobili-
sation de l'armée belge, par suite de la
déclaration de guerre par l'Allemagne,
la consternation en notre paisible commune
dépassait les bornes. Dans un affolement
général l'on vit partir les miliciens des classes
réquisitionnées par ordre militaire: des pères
de famille s'arrachaient à leurs enfants, des
époux à leurs épouses, des enfants à leurs
parents; tous, le coeur navré répondaient à
l'appel, le patriotisme d'un chacun l'em-
portait; partons, se disaient-ils, pour la

défense de la patrie, à la garde de Dieu! Consterné, lui-aussi, le clergé paroissial n'hésitait pas d'instituer des prières publiques afin d'écarter le fléau de la guerre, si c'était encore possible, ou d'épargner et la patrie et ses enfants.

Ces prières publiques se firent tous les soirs à l'édification d'un chacun; précédés de la croix, les paroissiens récitant à haute voix le rosaire faisaient le grand tour de la procession, avec une piété remarquable; hommes, femmes et enfants, tous se donnaient rendez-vous le soir à l'église vers 7 heures pour participer à cette procession, après laquelle la bénédiction du S. Sacrement fut donnée. Ceux qui manqueraient, on les aurait désigné du doigt. Les soldats, de passage à Wolverthem, et qui y étaient cantonnés, prirent en grande partie part à ces prières publiques: c'était un spectacle émouvant.

Mais tout changeait lorsque le 20 Août l'armée Allemande fit irruption en la paroisse, précisément quelques minutes avant la sortie de la procession. La première chose à faire, c'était de décommander celle-ci.

Pendant bien de jours ce ne fût qu'un va et vient de troupes ennemies traversant le village pour se rendre à leurs fronts; le soir venu, elles cantonnaient ici, s'emparant des maisons et des fermes pour y loger.

A peine les boches avaient ils mis pied à terre dans la commune que déjà ils commencèrent leurs atrocités. Ils en avaient surtout aux cyclistes et aux conducteurs de charettes, même aux laboureurs qui cultivaient leurs terres. Dès qu'ils en aperçurent, ils leur criaient de loin, en allemand bien entendu, de s'arrêter, et les malheureux qui ne comprenaient rien à leurs vociférations, continuaient leur chemin, fuyant au mieux qu'ils purent, les monstres qui les menaçaient; ceux-ci ne se voyant pas obéis, firent feu sur les fuyards et en tuèrent plus d'un: deux paroissiens de Wolverthem ont été tués: Joseph Hermans et François Van

Steen; d'autres ont été gravement blessés. Par soin de la "Croix Rouge" une ambulance avait été établie au couvent des Ursulines à Wolverthem, où l'on recevait les blessés sans distinction de nationalité. Cette ambulance était dirigée par Monsieur le Docteur Eugène Van den Bruel, qui prodiguait ses soins aux soldats belges et ennemis avec un dévouement sans égal; dans ses délicates fonctions, il était assisté de M^r le curé, des religieuses et quelques dames notables de la paroisse. Parmi les blessés il y avait quatre soldats belges. Un sous-officier Allemand gravement blessé, au point d'en être à la mort, d'évangéliste qu'il était, a été amené par M^r le curé à abjurer le protestantisme et à embrasser la religion catholique. Un autre y est mort. Pour l'inhumation de celui-ci on s'est trouvé dans une situation critique. Un soldat allemand, infirmier dans l'ambulance, du nom de Vetter, avait donné l'avis qu'on ne devait pas l'enterrer au cimetière communal; en cas où d'autres allemands seraient venus à mourir, étant les nombreux attaques qui se firent aux environs de Wolverthem; on pourrait faire un cimetière particulier pour ceux-ci, et les Allemands y érigeraient un monument commémoratif; on s'était rendu à cette idée, d'autant plus que le cimetière communal n'est pas des trop grands; et l'on enterrait donc à proximité du cimetière, mais la place n'était malheureusement pas bien choisi, quoique la tombe fut couverte de fleurs et de plantes. Tout cela ne plaisait pas aux autorités allemandes lorsque après quelques jours ils eurent connaissance du fait et découvrirent la tombe; ils s'empressaient de jeter la faute sur M^r le curé, et l'accusaient d'être un fanatique, lui qui n'était pour rien dans cette question d'enterrement, ignorant même la place où l'inhumation avait été faite.

Immédiatement un conseil de guerre allait être tenu, et M^r le curé aurait été fusillé, si Monsieur le Docteur Van den Bruel, faisant fonction de Bourgemestre, n'était parvenu à persuader les allemands de la non-intervention de M^r le curé dans l'affaire; à 9 heures du soir la sentence fut levée, mais à minuit M^r le curé appelé auprès du major, reçut ordre d'assister à l'exhuma-

tion du décédé, de lui faire un enterrement en règle au milieu des troupes allemandes au cimetière communal. Là l'officier boche exigeait de M^r le curé qu'il fit les prières des morts. Comme il avait à faire à un protestant, M^r le curé obtempérait extérieurement aux ordres donnés et disait des prières, non pour le protestant en question, mais pour tous les catholiques reposant au cimetière. Les Allemands n'y voyaient que du feu, et se croyant satisfaits et obéis, congédiaient M^r le curé et ne l'inquiétait plus, du moins de ce chef.

Cependant nous ne pouvons l'oublier, à tout moment c'était: "die civilisten haben geschossen!" c'est ainsi qu'un dimanche, ayant été attaqué par une patrouille belge en reconnaissance, les boches prétendaient à tort et à travers que la population s'était servi de ses armes pour faire feu sur les envahisseurs. Ce fût un prétexte. Tout le monde dès le commencement de la guerre avait déposé ses armes à la maison communale, sur ordre de l'autorité supérieure; ils en profitaient donc pour garder en ôtage M^r le curé et M^r le Docteur Van den Bruel, rendus responsables des faits. Tous les hommes étaient relâchés, sauf M^r le curé et M^r le Docteur, qui étaient retenus toute la nuit jusqu'au lendemain 7 ½ heures du matin.

Plus tard quand un nouveau régime boche venait cantonner à Wolverthem, on venait requérir la parole d'honneur des notables de la paroisse, que rien n'aurait été fait d'hostile à l'égard des troupes ennemies, sous peine de mettre le feu à toutes les maisons de la commune.

La peur envahissait toute la population, tant que les Allemands circulaient dans la commune. Les offices religieux en souffraient beaucoup; conséquemment personne ne se rendait à l'église en semaine, à peine s'y rendait-on les dimanches, surtout au début de l'occupation.

Mais beaucoup plus grande fut la consternation dans la commune, lorsque le 16 Septembre 1914 à 7 heures du matin déjà, un édit fut promulgué que pour 10 heures tous les sujets masculins, dès l'âge de 7 ans devaient quitter le village, dans la direction d'Anvers, sous peine d'être fusillé.

Pourquoi cet ordre fut-il donné? Uniquement pour pouvoir donner libre champ au pillage, que les boches escomptaient dès leur entrée à Wolverthem, et de pouvoir détruire, incendier ou massacrer tout ce qui leur fit obstacle.

Impossible, non obstant les multiples démarches faites à ce sujet, de faire rapporter cet édit! Rien à faire! D'inhumains qu'ils étaient, ils n'avaient rien de plus empressé que de faire hâter le départ ordonné. Seuls les infirmes et vieillards obtinrent l'autorisation de rester.

Il fallait donc se résigner et prendre le chemin de l'exil. Toute la matinée ce fait une procession navrante de citoyens qui s'arrachaient eux leurs, quittaient leurs paisibles demeures pour se rendre vers l'inconnu. Personne ne savait ou l'on aboutirait, et voilà pourquoi, à l'heure actuelle, il y a encore de ces malheureux fuyards qui ne sont pas rentrés au logis.

La paroisse devint une cité morte. Plus d'offices religieux. Ses prêtres, aussi bien que les autres habitants étaient en fuite. Heureusement M^r le curé s'était arrêté en route et a pu, au bout de 18 jours rentrer à son poste. Les allemands l'avaient surpris à Steenhuffel, et après l'avoir trainé de ferme en ferme, même à travers la paroisse de Wolverthem, jusqu'à Grimberghen, où il a été enfermé pendant deux jours et une nuit, il a été relâché.

Durant cette intervalle, trois personnes malades déjà sont mortes, sans avoir pu recevoir les SS. Sacrements; leurs corps ont été inhumés par les soldats allemands, qui faisaient eux-mêmes les cercueils, et ce ne fut que plus tard que des services religieux puissent être célébrés à leur mémoire.

Entretiens le pillage battait son plein: toutes personnes quelque peu en vue, ont été dépouillées de tout ce qu'elles avaient en fait de vins, même d'autres provisions de vivres; celle qui avaient l'imprudence, si imprudence il y a, d'abandonner leur maison; ont retrouvé celle-ci incendiée par dessus le marché! C'est ainsi que les habitants de la station du tram, et qui tous étaient en fuite, ont retrouvé leur demeure entièrement brûlée. Le château de M^r le docteur Jacobs, situé à Nérom, quoiqu'une ambulance pour blessés y était installée, a été également incendié, ainsi que deux maisons atténuantes.

A Nérom, sur les confins de la paroisse, se trouve une Chapelle, dédiée à Notre Dame, où chaque Samedi la Ste Messe est dite par le clergé de Wolverthem. Le Samedi 12 Septembre on y avait encore célébré la Messe, personne ne se croyait si près de l'évacuation.

Pendant qu'à Wolverthem on se livrait en plein au pillage, la pauvre chapelle n'a pas été épargnée. M^r le curé a peine rentré à son presbytère fut informé des ravages que la chapelle avait subis. Les portes de devant et de la Sacristie avaient été enfoncées; les trones fracturés, l'autel saccagé; le tabernacle enlevé gisait par terre; les ornements: chasubles déchirées, trainées dans la poussière changée en boue; le ciboire enlevé du tabernacle emporté par les sacrilèges; cinq hosties que l'on avait l'habitude de consacrer et d'y garder pour les administrations à faire, le cas échéant aux environs de la chapelle, étaient répandues sur le sol. Des personnes habitant aux abords de la chapelle, affirment que tant que les boches ont logé dans la chapelle, celle-ci était changée en une véritable écurie; les allemands s'y amusaient à leur guise, s'adonnant aux chants les plus ignominieux, et jouant sur les orgues les airs les plus en contradiction avec un lieu Saint. Les Saintes Hosties, nous les avons rapportées à la Chapelle des Ursulines à Wolverthem et renfermées dans le tabernacle de la chapelle.

Le clocher de l'église de Wolverthem inspirait de la méfiance aux Allemands, il leur semblait être un lieu d'observation dont l'armée belge aurait pu profiter. Il fallait l'abattre, comme on avait abattu le moulin à vent du meunier Van Daelem. Ils s'imaginaient, les boches, qu'il n'y avait pas eu assez de sinistres à Wolverthem, que l'Eglise n'avait pas encore eu sa part dans les dégâts, dans leurs atrocités. On avait décidé d'incendier la tour. Tout était déjà préparé à cet acte sacrilège; les canons étaient rangés sur la place communale, même la pompe à incendie y était, pour préserver, disaient les boches, l'incendie du corps de l'église et des maisons atténuantes. On n'attendait que le signal. Tous les objets du culte, à même d'être emportés, avaient été mis en sécurité au couvent; les particuliers avaient enlevés leurs chaises de l'église: on allait assister à un lugubre spectacle.

Plusieurs supplications avaient été faites auprès des occupants pour revenir sur la décision projetée; ils ne savaient s'y résoudre; on n'abattait que la flèche de la tour; et ce n'est que lorsque de braves dames se sont rendues auprès du commandant, pour le supplier de laisser à Wolverthem son église, qu'à la fin il s'est rendu.

Plusieurs fois aussi on renfermait des bourgeois qu'on allait chercher partout, dans l'église. M^r le curé a été obligé jusqu'à trois fois de remettre à cette fin les clefs de l'église, et chaque fois les clefs étaient jettées à l'abandon; jamais pourtant l'aumônerie allemande n'a fonctionné dans l'église paroissiale.

Je parlais plus haut des ravages faits à la chapelle de Notre Dame au bois; ces dégâts ont été généreusement dédommagés par le Comité National (section: Eglises sinistrées) qui nous a donné un nouveau ciboire, cinq chasubles, et une somme de 150 francs pour les réparations à faire aux portes et autels. Depuis la réouverture de la Chapelle, le S. Sacrement n'y repose plus.

Durant l'occupation, nous n'avons eu, tout au commencement, que peu de dégâts à l'église paroissiale. Les portes de la sacristie à l'autel seules ont été détériorées.

Lorsque durant l'occupation, le 10 de chaque mois, eu lieu le contrôle des gens en âge de milice, il est arrivé qu'un officier du "Meldeambt" s'est permis d'aller s'amuser sur les orgues de l'église, non obstant les protestations énergiques de M^r le curé, auquel il venait stoïquement signaler ses intentions, ajoutant qu'il se hasserait de toute permission; il se fit ouvrir les portes et avec une douzaine de soldats, se rendait au jubé. Il est vrai que le sacristain-organiste, après son départ, n'a rien trouvé de dérangé. Le fait ne s'est présenté qu'une fois. M^r le curé ayant fait une protestation en règle auprès du Kreischef, à Bruxelles.

En général pour ce qui est de l'exercice du culte paroissial, on n'a pas eu trop à se plaindre. Une seule fois M^r le curé a été empêché de donner lecture d'une lettre pastorale de Son Eminence le Cardinal Archevêque; cette lettre, on était venu la saisir au moment de la messe dans laquelle la lecture devait se faire. Jamais je n'ai été inquiété pour les sermons ou des instructions, j'ai du reste été toujours assez prudent pour ne pas me servir de termes qui auraient pu me faire prendre. Les processions ont toujours pu se faire, naturellement avec permission à demander au préalable et sous certaines conditions; jamais la moindre observation ne m'a été faite pour les administrations des S. Sacrements, qui toujours ont été faites en public; ni pour les levées des corps aux funérailles. Ce ne fut qu'aux derniers jours de l'occupation, quand Wolverthem était dans la région d'étapes et opérations militaires, que l'on défendit de sonner les cloches. Si momentanément les processions ont été suspendues, ce fut à défaut de luminaire pour accompagner le Saint Sacrement.

Peu à peu, l'assistance aux offices de l'Eglise et la fréquentation des Sacrements pendant les années d'occupation ont repris, à tel point qu'on ne serait pas dit être en état de guerre. La Communion Solennelle des enfants n'a Absolument pas souffert de défections. Quant à la moralité publique, comme partout où il y avait des boches casarnés on a eu certains incidents à déplorer, il serait étonnant qu'il n'y en aurait pas eu à Wolverthem; que l'adage: l'occasion fait le baron, ne lui serait pas applicable; mais faute de preuves convaincantes, nous devons, charitablement, les passer sous silence.

En février 1917 les hommes, ouvriers en général, devaient tous se rendre à Londerzeel; là les Boches feraient leur choix pour en déporter en Allemagne. De la paroisse de Wolverthem, un seul ouvrier du nom de Jean De Breucker, a été pris et déporté en Allemagne, où il est resté durant 5 mois; à l'heure actuelle il est rentré dans ses foyers et son état de santé ne laisse rien à désirer. Aucun membre du clergé n'a été enrôlé dans l'armée belge comme aumônier, brancardier ou comme simple soldat.

Comme volontaires de guerre, nous pouvons signaler un certain Moerenhout, Ch. de Nerom, qui a été engagé dès le début de la guerre, en 1914, et qui durant sa noble carrière a donné des preuves éclatantes de bravoure et d'héroïsme. Trois fois il a été porté à l'ordre du jour par ses chefs, trois fois aussi il a reçu les distinctions honorifiques: l'ordre de Léopold, la croix de guerre avec palme, etc.

Plus tard nous avons vu quatre jeunes gens de la paroisse, en âge de milice, qui ne savaient arrêter l'ardeur héroïque dont leur patriotisme s'enflammait et qui les poussait à se sacrifier pour la patrie. Au péril de leur vie ils n'hésitaient pas à passer la frontière et à s'offrir spontanément aux alliés pour combattre ou pour mourir pour la patrie. Ces héros furent: MM. Albert Van den Bruel, étudiant en médecine; Henri Bossaerts,

Alphonse et François Van Buggenhout; héros dont Wolverthem peut être fière et devant lesquels on s'incline avec bonheur.

Des tués à la guerre, nous avons jusqu'à présent connaissance de: Pierre Jos. Van der Wildt, tué à l'Yser; Jean François De Coninck, tué à Haelen, Louis De Maeyer, tué à La Panne, Alphonse De Keersmaecker, tué à Zonnebeke, Edouard De Cock, tué à Moorslede. Une sixième victime serait Emile Van der Zypen, qui ayant été interné en Hollande, y a contracté le germe de la maladie, dont, rentré au logis, il est mort.

Pour avoir une idée du pourcentage des naissances et des décès parmi la population, durant les années d'occupation, nous laissons suivre un tableau comparatif.

Naissances			
1913	enregistrait	42	naissances
1914	"	44	"
1915	"	37	"
1916	"	23	"
1917	"	22	"
1918	"	18	"

Décès			
1913	enregistrait	15	décès
1914	"	23	"
1915	"	16	"
1916	"	18	"
1917	"	31	"
1918	"	27	"

Des perquisitions dans l'église et le couvent n'ont pas eu lieu. Les cloches ont été inventoriées par les allemands. Un délégué boche est venu en faire la constatation ainsi que des orgues. Sa visite s'est bornée à prendre les inscriptions des cloches et les mesures des orgues. Pour les cloches de la Chapelle de N.D. au bois, il se trompait d'adresse. M^r le curé avait eu soin d'enlever la cloche et de l'enterrer en son jardin,

aujourd'hui, elle est remise en place, et les offices de la chapelle peuvent, comme jadis, être annoncés au son de la cloche.

L'heure de l'évacuation des boches a été, comme partout, un soulagement universel. A peine l'acceptation de l'armistice était-elle connue, que le drapeau belge était hissé à toutes les maisons; la joie était à son comble; et pour ne pas trop exciter les allemands se retraits, on engageait les habitants de retirer les drapeaux jusqu'après le passage définitif des boches humiliés.

Dans leur retraite cependant, ils devaient encore nous laisser de tristes souvenirs. Non contents de s'emparer des maisons et des fermes, pour s'y loger, ils s'en prirent encore à l'église paroissiale pour s'y loger jusqu'à 500. Quoique l'on avait mis à la hâte, en lieu sur, tout ce qui pourrait leur tomber entre les mains, on n'a pas eu quant même le temps nécessaire pour tout cacher; ainsi ils ont enlevé et emporté le connopeum du Tabernacle, enlevé les fils électriques des lampes; déchiré des livres de chant qu'ils trouvaient au jubé, dont les portes fermées ne résistaient pas à leur violence. Dans la matinée ils se mirent à sonner toutes les cloches et à jouer sur les orgues. Monsieur le curé qui allait s'en plaindre aux officiers, fut éconduit par ceux-ci, et jusqu'au départ le scandale a continué. Dons nous pouvons conclure, que depuis leur entrée à Wolverthem jusqu'au moment de leur départ, des atrocités de tout genre ont été commises par eux, et c'est avec une émotion de mépris non déplacée que nous voudrions bien caractériser la joie d'en être délivrés, et faire partir jusqu'au Ciel le cri qui s'échappe de nos poitrines soulagées: "ab insidiis germanorum, libera nos, Domine!"

Wolverthem, 16 mars 1919
H. Finoulst
curé

document zonder datum (*antwoord op een brief vanuit het aartsbisdom dd. 26.03.1919 met vraag om nadere inlichtingen*)

Archevêché
De Malines
N° 762

Malines, le 26-3-19

Monsieur le Curé,

J'ai l'honneur de vous accuser réception du Rapport sur la situation de votre paroisse pendant la Grande Guerre, que vous avez adressé à la Curie archiépiscopale.

Permettez-moi, cependant, de vous demander un complément de documentation relative au n° 9.d. du questionnaire.

Vous voudrez bien retourner le présent bulletin, dûment répli, à NN. SS. Les Vicaires généraux.

Agréé, Monsieur le Curé, l'assurance de mon respectueux dévouement en N. S.

Chan. J. Laenen,
Archiviste de l'Archevêché.

*Tableau comparatif des Communions
item de la Communion Solennelle
1913 1914 1915 1916 1917 1918*

Paroisse St Laurent
Wolverthem

Supplément de Document

A. Communions distribuées

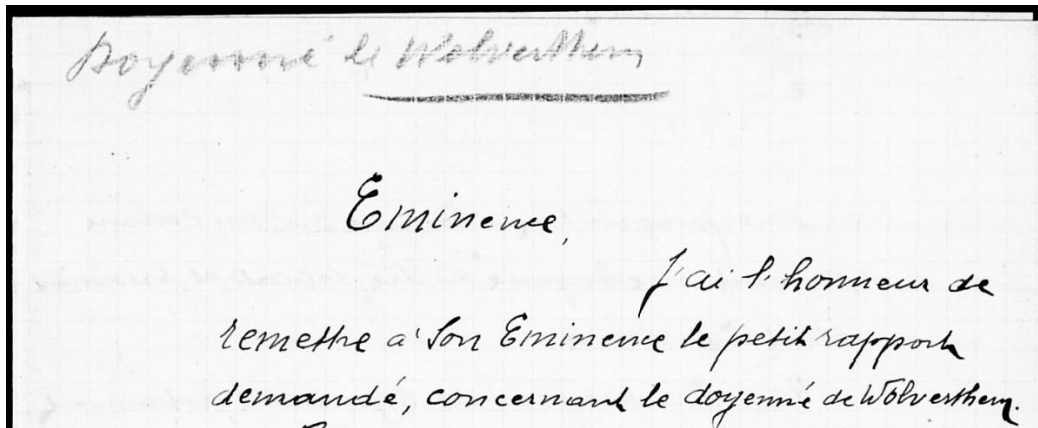
1913	16.860
1914	16.800
1915	16.890
1916	16.850
1917	18.400
1918	21.735

B. Communions Solennelles des enfants

1913	27
1914	40
1915	40
1916	46
1917	40
1918	41

DEKENAAT

document dd. 22.01.1915

Doyenné de Wolverthem

Eminence,

J'ai l'honneur de remettre à Son Eminence le petit rapport demandé, concernant le doyenné de Wolverthem.

Par la faute des ouvriers de Mr Dessain ou peut-être de celui qu'ils en ont chargé, la lettre Pastorale ne fut pas remise à Messieurs les Curés de Londerzeel St Joseph, d'Ophem et de Brussegem.

Tous les autres curés furent en possession de la lettre la veille du premier jour de l'an, aussi En ont-ils tous commencé la lecture le lendemain.

C'est le second Janvier au soir et le jour suivant de grand matin, que les soldats allemands se présentèrent aux presbytères, exigeant la Lettre Pastorale, sous menaces de prison et d'amendes immédiates; parceque, disent-ils, la Lettre n'avait pas passé la censure et que d'ailleurs, elle était outrageante pour l'Allemagne.

A Londerzeel St Joseph, où le curé n'ayant pas reçu de Lettre ne pouvait en remettre, ils vinrent à plusieurs reprises la réclamer quand même. Ils ont eu même l'audace de faire une perquisition à la cure; à un certain moment une bagarre entre soldats et paroissiens était à craindre.

Dans d'autres paroisses cependant, notamment à Humbeek et à Westrode, les Allemands, tout en exigeant la Lettre, furent plus polis.

A la campagne, Eminence, nous sommes entièrement à la merci de cette soldatesque; et pour prévenir de plus grands maux tous les curés et votre humble serviteur ont cru agir prudemment, en protestant tout d'abord contre la violence, qui leur était faite, mais en remettant tout de même la Lettre Pastorale.

Depuis lors j'ai vu la plupart des curés du doyenné, et tous nous sommes prêts, Eminence, à exécuter Vos ordres en tout et partout, et par conséquent si Son Eminence estime qu'en l'occurrence nous aurions dû conserver et lire la lettre, nous tâcherons de nous procurer un autre exemplaire, et malgré leurs menaces de prison ou même de mort, nous en ferons aussitôt la lecture.

Vers le dix Janvier, Eminence, les Allemands ont remis à Messieurs les curés la défense écrite de faire la lecture de la Lettre, et donc nous avons dû donner un accusé de réception.

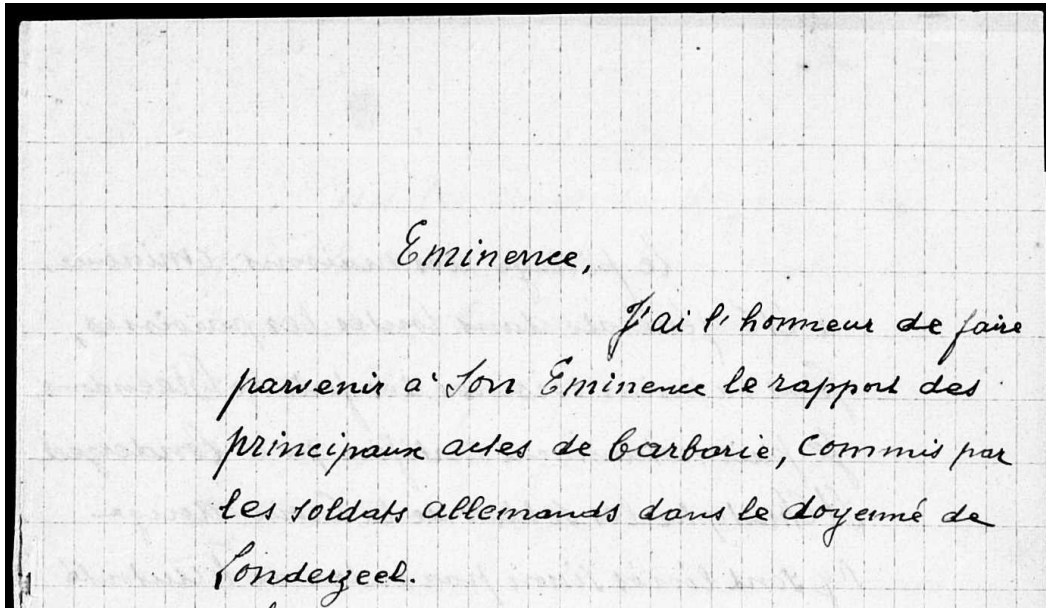
Ci-joints quelques spécimens.
A partir de cette date, ils nous laissent tranquilles.

Daignez agréer, Eminence, l'hommage de notre plus profond respect et de notre plus entière soumission.

Heremans, curé-doyen à
Londerzeel.

Londerzeel, le 22 Janvier 1915.

A Son Eminence, le Cardinal Mercier
Archevêque de Malines,
à
Malines.

Eminence,

J'ai l'honneur de faire parvenir à Son Eminence le rapport des principaux actes de barbarie, commis par les soldats Allemands dans le doyenné de Londerzeel.

Les faits les plus saillants peuvent se classer en quelques catégories, que voici:

Les maisons incendiées sont au nombre de 360. Au moins 23 attentats aux moeurs ont eu lieu. 18 personnes absolument innocentes ont été tuées, et une cinquantaine de civils faits prisonniers et emmenés en Allemagne.

Les églises de Beyghem, de Humbeek et de Capelle sont complètement détruites; celles de Londerzeel St Christophe, de St Joseph, de Malderen sont fort endommagées mais les autres n'ont subi que quelques dégâts de moindre importance.

Le pillage des maisons, Eminence, a été général: dans toutes les paroisses, plus ou moins voisines des forts de Breendonk. Je puis notamment certifier qu'à Londerzeel St Christophe les soldats de la Croix Rouge s'y sont livrés sinon par ordre de l'autorité militaire, au moins avec leur consentement bien évident.

J'avais cru bien faire, Eminence, en demandant aux différents curés du district une narration détaillée de ce qui était arrivé dans leurs paroisses respectives. Ces différentes descriptions dépeignent les faits sur le vif et font mieux ressortir avec quelle rage infernale les soldats Allemands se sont comportés à l'égard de Notre paisible population. Je mes permets, Eminence de les joindre à cette lettre.

Tous les curés du doyenné et votre humble serviteur en particulier remercient Son Eminence du généreux don, qu'Elle a fait parvenir en faveur de leurs pauvres. Je crois que jamais aumône n'a été reçue avec plus de joie, aussi prions-nous avec nos pauvres pour que le Bon Dieu bénisse Son Eminence et les généreux bienfaiteurs.

Daignez Agréer, Eminence, l'hommage de profond respect et de filiale soumission de

Votre très humble Serviteur,
Heremans, Curé-doyen à
Londerzeel

Londerzeel, le 14 avril 1915.

A Son Eminence le Cardinal Mercier
Archevêque de Malines.

Zaak: de klokken.

Dekenij van Wolverthem.

Capelle op den Bosch en Beychem bezit-
ten geene klokken meer. — Van
Meyse zijn mij nog geene inlichtingen
toegekomen.

De inlichtingen, van wege de 16 andere
parochiën, zijn hier ingesloten.

Heremans. p.d.
Londerzeel.

Zaak: de klokken.

Dekenij van Wolverthem.

Capelle op den Bosch en Beychem bezit-
ten geene klokken meer. — Van
Meyse zijn mij nog geene inlichtingen
toegekomen.

De inlichtingen, van wege de 16 andere
parochiën zijn hier ingesloten.

Heremans. p.d.
Londerzeel.

Een degelijke werking van onze VZW garanderen, het kost allemaal handenvol geld.
En het lidgeld alleen dekt deze kosten natuurlijk niet.
Daarom zijn we onze sponsors, die ons financieel en logistiek willen steunen, zeer erkentelijk.

**Interesse om ons gezamenlijk erfgoed ook een hart onder de riem te steken?
Of gewoon te tonen dat je de doelstelling van onze kring een warm hart toedraagt?
Neem dan gerust contact op met ons via erfgoedberla@live.com**

Als sponsor word je een heel jaar lang op onze website, in al onze publicaties en in al onze nieuwsbrieven en flyers vermeld. En die hebben momenteel een oplage hebben van meer dan 1300 emailadressen.

Bijkomend worden er tot 300 papieren exemplaren van dit alles bij vrije beroepen, rusthuizen, culturele centra, in het gemeentehuis en bibliotheek enz. verspreid.

Vanaf een sponsoring van € 100 is de sponsor vrij om een banner of een reclamebord op een van onze jaarlijkse evenementen te zetten. We vragen wel dat de sponsor dan zelf instaat voor de aanlevering en de plaatsing. En ter info: tijdens het jongste evenement - de opendeurdag van het "oud-gemeentehuis van Wolvertem" - waren er maar **liefst 600 bezoekers!**

Als kers op de taart wordt bij sponsoring de opmaak gratis door onze graficus gedaan, eventueel wordt er ook een rechtstreekse doorklikmogelijkheid of QR naar jouw eigen website voorzien.

We leveren natuurlijk een betalingsattest af dat je voor inbreng in de algemene onkosten van jouw bedrijf kan gebruiken.

Jan, Dirk, Hedwig
Het Berla-sponsorteam.

**SPONSORS
GEZOCHT**

Bezoek onze Facebook pagina,
je vindt ze op <https://www.facebook.com/erfgoedberla>

facebook

DAKWERKEN LANIN W.

Begonialaan 10
1853 Strombeek-Bever

email: willem.lanin@skynet.be
Tel./Fax: 02 267 83 06

M timaya

BROOD EN BANKETBAKKERIJ

Hoogstraat 87 - 1861 Wolvertem
02 310 55 68 - bartdenbakker@timaya.be

Café OSSEL-STAR

Bij Nico & Sofie
Kasteelstraat 12
1785 OSSEL (Brussegem)
052 57 01 60

Openingsuren:
Ma-zat vanaf 10u
Zondag vanaf 8u (Periode April - September)
Zondag vanaf 8u30 (Periode Oktober - Maart)
GESLOTEN op woensdag

Banden Roelants
Merchtemsesteenweg 154
1861 Wolvertem (Meise)
Tel: +32 (0)2 269 11 99
Fax: +32 (0)2 269 62 11
E-mail: info@bandenroelants.be

Aanbevolen door
leasingmaatschappijen

keuken open van 12u tot 22u
dinsdag en woensdag gesloten - open op feestdagen

Brusselsesteenweg 48 - 1860 Meise - 02 269 70 04

Mechelen. Hof van Palermo (15de eeuw). Voormalige residentie van Jan II Carondelet, raadsheer van de Grote Raad van Mechelen. Project in uitvoering 2016.

- Bouwhistorisch onderzoek
- Materiaaltechnisch onderzoek
- Diagnostisch onderzoek
- Restauratiebestekken
- Waardestellingen
- Beheersplannen
- CHE rapporten
- Laboanalyses
- Georadar
- Dendrochronologie
- 3D scanning

Johan Grootaers

ERFGOEDEXPERTISE

Johan Grootaers Erfgoedexpertise comm. v.
Fonteinstraat 38, B-3050 Oud-Heverlee
www.johangrootaers-erfgoedexpertise.be
e-mail: monumentae@gmail.com • Tel. 0492 65 64 38

Meditation is not escaping from life, it is escaping into life OSHO

Uit sympathie

Lid van de Raad van Bestuur Berla

Wilgenlaan 17 bus1
1861 Wolvertem (Meise)

Tel: 02/269.91.02

E-mail: van.ossel.keukens@telenet.be

www.vanosselkeukens.be

**Bij S-Line Fitness werken we met een uitrusting van de hoogste en beste kwaliteit.
We helpen je om je doel te bereiken naar een gezonde en fitte levensstijl.**

BRENG ONS EEN BEZOEKJE

S-Line Fitness
Brusselsesteenweg 58b
1860 Meise

Tel: +32 470 93 92 72
Email: info@slinefitness.be

Maandag 16:00 - 22:00
Di-Wo-Do-Vr 07:00 - 14:00 | 16:00 - 22:00
Zaterdag - Zondag 09:00 - 16:00
Feestdagen 09:00 - 14:00

- ▶ [Verzekeringen voor u als particulier](#)
- ▶ [Verzekeringen voor uw beroepsleven en voor ondernemingen](#)
- ▶ [Hoe schade aangeven?](#)

Vestiging Wolvertem

VEILINGLAAN 12 - 1861 WOLVERTEM
T.+ 32 2 269 33 02

wim.van.campenhout@verz.kbc.be
<https://www.kbcagent.be/zvc>

Vestiging Londerzeel

MECHELSESTRAAT 20 - 1840 LONDERZEEL
T.+ 32 52 30 33 58

wim.van.campenhout@verz.kbc.be
<https://www.kbcagent.be/zvc>

4 redenen om klant te zijn bij KBC

Kies de zichtrekening die het best bij je past

Van gratis tot heel veel extra's. Open nu online en je krijgt dadelijk je rekeningnummer.

Simuleer je hypothecaire lening

Bereken in 2 minuten hoeveel je woonkrediet of hypothecaire lening kost.

Advies nodig? Op kantoor en...bij je thuis

Advies nodig en geen tijd om naar je kantoor te gaan? Met (video) chat staan onze experts voor je klaar tot 22 uur en op zaterdag tot 17 uur!

Wat is KBC Mobile?

Dé referentie in de banksector. Al meer dan een 600.000 klanten gebruiken KBC Mobile voor hun banktransacties. Download KBC Mobile nu!

KBC BANK MEISE

BRUSSELSESTEENWEG 19 - 1860 MEISE

Tel: + 32 2 272 72 00

Fax: 02 272 72 01

meise1@kbc.be

Maandag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak
Dinsdag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak
Woensdag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak
Donderdag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak
Vrijdag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak

Ontdek het volledige aanbod

[Betalen en zelf bankieren](#)

[Sparproducten](#)

[Pensioensparen](#)

[Beleggingsproducten](#)

[Lenen](#)

[Verzekeren](#)